Sisekaitseakadeemia
Justiitskolledž

Raiko Roos

KS041

ALAEALISTE KURJATEGIJATE VANGISTUSE TÄITMISELE PÖÖRAMINE

Lõputöö

Juhendaja: Sander Põllumäe, Sisekaitseakadeemia lektor, MPA

Tallinn, 2007

SISUKORD

Sisukord 2
Annotatsioon 4
Sissejuhatus 5
1. Ülevaade ja teooria 8
1.1. Alaealiste karistamise regulatsioon 8
1.2. Alaealiste karistamise statistika 16
1.3. Karistamise käsitlused ja teooriad 20
1.4. Vangistuse täitmisele pööramine ja käitumiskontroll 23
2. Uuring ja analüüs 25
2.1. Metodoloogia 25
2.2. Tulemused ja analüüs 27
2.2.1. Sugu 27
2.2.2. Haridus 28
2.2.3. Vanuselisus 35
2.2.4. Kuriteo liik 36
3. Järeldused ja ettepanekud 41
Kokkuvõte 42
Resümee 43
Viiteloend 44
LISA 1: Jõustunud kohtuotsusega süüdimõistetud alaealised 46
LISA 2: Jõustunud kohtuotsusega süüdimõistetud 497

Joonis 1: Jõustunud kohtuotsusega süüdimõistetud alaealised 17
Joonis 2: Alaealised kinnipeetavad aastate lõikes 19
Joonis 3: Alaealiste kriminaalhooldusaluste arv aastate lõikes 20
Joonis 4 2005. aastal reaalset vangistust kandnud alaealiste õigusrikkujate sooline osakaal 27
Joonis 5 Sooline osakaal kriminaalhooldusalustel isikutel 2005. aastal 27

Joonis 6 2005. aasta alaealiste kriminaalhooldusaluste meeste haridustase 29
Joonis 7 2005. aasta alaealiste kriminaalhooldusaluste naiste haridustase 29
Joonis 9 Joonis 8 2005. aastal reaalset vangistust kandnud meeste haridustase 30
Joonis 9 2005. aastal kriminaalhooldusel olnud isikute vanuseline koosseis lähtuvalt haridusest 32
Joonis 10 2005. aastal reaalset vangistust kandnud alaealiste vanuseline koosseis lähtuvalt haridusest 33
Joonis 11 Reaalset vangistust kandvate isikute hariduslik ja vanuseline jaotuvus 34
Joonis 12 2005. aastal kriminaalhooldusel viibinud alaealiste keskmine vanus soo järgi 35
Joonis 13 2005. aastal reaalset vangistust kandnud alaealiste keskmine vanus soo järgi 36
Joonis 14 2005. aastal kriminaalhooldusel olnud isikute süüteod 37
Joonis 15 2005. aastal alaealiste kinnipeetavate poolt toime pandud süüteod 38
Joonis 16 alaealiste kinnipeetavate süütegude jaotus ilma varavastasete süütegudeta .. 39

Tabel 1: Väärteo ja kuriteo erinevused 11
Tabel 2: Alaealise mõjutusvahendite määratlus ja taotlejad 12

ANNOTATSIOON

LÕPUTÖÖ ON 49 LEHEKÜLGE PIKK, NING SISALDAB KAKS LISA ÕIGUSRIKKUMISTE STATISTIKA KOHTA JA INGLISKEELSET KOKKUVÕTET. TÖÖ ON KIRJUTATUD EESTI KEELES, KASUTATUD ON 34 ERINEVAT ALLIKAT, NEIST 11 ON EESTIKEELSED, 23 INGLISKEELSED. TÖÖ PÕHILISTEKS MÄRKSÕNADEKS ON ALAEALISTE KURITEGEVUS, REAALSE VANGISTUSE TÄITMISELE PÖÖRAMINE, ALAEALISI REGULEERIVAD ÕIGUSNORMID, KIRIMINAALHOOLDUS ALUSTE JA VANGISTATUD ALAEALISTE VÕRDLUS.

UURIMISOBJEKTIKS ON ALAEALISED ÕIGUSRIKKUJAD KELLELE MÄÄRAS 2005. AASTAL KOHUS KARISTUSEKS VANGISTUSE. UURINGU ÜLESANDEKS ON VÄLJA SELGITADA KESKMISE ALAEALISEST ÕIGUSRIKKUJA, KELLELE ON MÄÄRATUD KOHTU POOLT REAALNE VANGISTUS JA KELLE PUHUL ON SEE TÄITMISELE PÖÖRATUD, NATUUR. UURIMISMEETODINA ON KASUTATUD ANDMETE ANALÜÜSI NING KVALITATIIVSET UURIMISMEETODIT EELUURINGU RAAMES KOHTUNIKEGA LÄBI VIIDUD INTERVJUUDE NÄOL.

UURINGU TULEMUSENA ILMNES, ET KESKSMINE ALAEALINE ÕIGUSRIKKUJA, KELLELE ON MÖÖRATUD REAALNE VANGISTUS NING SEE TÄITMISELE PÖÖRATUD, ON MEESSOOST, 17,22-AASTANE, OMAB ALGHARIDUST NING KANNAB KARISTUST ENAM KUI KAHE ERILIIGILISE SÜÜTEO EEST, MILLEST ÜKS ON VARAVASTANE SÜÜTEGU.

UURING ON AKTUAALNE, KUNA AITAB MÕISTA, MILLISED NOORED KURJATEGIJAD SATUVAD VANGLASSE JA MILLISTE KINNIPEETAVATEGA TULEB VANGLAAMETNIKEL EDASPIDI TÖÖTADA.

SISSEJUHATUS

Vangistus on kõige raskem karistus, mida nüüdisaegsete arusaamade kohaselt inimesele võib määrata. KarS § 45 lg 2 kohaselt võib isikut karistada vangistusega vaid siis, kui muud meetmed peale ühiskonnast täieliku isoleerimise ei võimalda kindlustada õiguskorda ega tagada üldsuse julgeolekut. Seadus ei määra üheselt kindlaks, millisel juhul tuleb isikut vangistusega karistada ja millisel juhul võib kasutada rahalist karistust või jätta vangistuse tingimisi täitmisele pööramata – selles osas jätab seadus kohtunikule ruumi kaalutlemiseks. Kohtunik peab hindama nii seda, milline tegu väärib vangistusega karistamist, kui ka hindama süüdimõistetut iseloomustavadi asjaolusid, otsustamaks kas pöörata karistus täitmisele või mitte. Kui see, milliste tegude eest näeb kehtiv õiguskord ette vangistusega karistamist, on eelkõige objektiivse õiguse ja õiguspoliitiliste otsustuste tulemus, siis karistuse täitmisele pööramise otsustamist mõjutavad asjaolud iseloomusavad eelkõige inimest ennest. Teades, milliste iseloomuomaduste või käitumisega alaealiste vangistust kohtunikud tavalisest enam täitmisele pööravad, teame ka seda, millised alaealised tulevikus vanglatesse satuvad. Seetõttu on huvitav ja oluline püüda mõista, milliste iseloomuomaduste ja sotsiaalse taustaga alaealistele õigusrikkujate vangistus pööratakse enam täitmisele. See võimaldab vanglateenistujatel paremini mõista alaealisi kinnipeetavaid, kellega neil tuleb tööalaselt kokku puutuda, ning paremini kavandada alaealiste kinnipeetavate vangistuse täideviimist.

Praktikast ja ka kirjandusest nähtub, et vangistus reeglina ei suunata isikut õiguskuulekale käitumisele. Alaealise puhul on tegemist isikuga, kelle teovõime on piiratud tsiviil- ja haldusõiguses just tema enda kaitseks. Karistusõiguse järgi vastutab alaealine süütegude eest, mis mõnikord seisnevad ka tehingute või sellega sarnaste õigustoimingute tegemises (nt kelmus, ärandamine jt), jättes karistuse täitmisele pööramise täielikult kohtu otsustada. Lõputöö põhiküsimus on, miks pöörab kohtunik alaealiste kurjategijate vangistus täitmisele.

Autor lähtub oma lõputöös kursusetöö analüüsi tulemustest. Täiendavalt viis autor kohtunike seas läbi eeluuringu. Nende põhjal leidis autor lõputööd koostama asudes, et kuriteo liigi ja karistatuse ning tingimisi määratud karistuse, kui seadusest tulenevate reeglite kõrval, arvestavad kohtunikud ka alaealise kurjategija sugu, vanust ja haridust (hüpotees). Lisaks leiab autor, et tähtsust omavad nii sõltuvusainete tarbimine, perekondlik taust, varasem mõjutusvahendi kohaldamine jms asjaolud, kuid nende kohta ei ole andeid kogutud ning seetõttu ei olnud nende asjaolude uurimine võimalik.

Uuringu läbiviimisel on autor kasutanud nii statistilisi andmeid kui ka alaealiste kinnipeetavate ja kriminaalhooldusaluste kohta peetavaid andmeid. Kõik andmed on kogutud viisil, mis ei võimalda andmeid tagasi viia konkreetse isikuni (kodeeritult), kuid võimaldasid teha statistilist analüüsi (vt lähemalt 2.1. Metodoloogia). Autor leiab, et ühe aasta jooksul süüdimõistetute andmed on piisavad, et teha järeldusi ka lähiaastate kohta, kuid ulatuslikumate üldistuste tegemiseks oleks vaja koguda andmeid pikema perioodi kohta. Kahjuks ei ole neid andmeid kogutud ning need ei ole uurimiseks kättesaadavad.

Lõputöö koosneb kolmest peatükist. Esimeses peatükis antakse ülevaade alaealiste karistamise ja mõjutusvahendite kohaldamise õiguslikust arengust ja statistikast ning käsitletakse lähemalt karistuse täitmisele pööramise eeldusi. Selles peatükis käsitletakse alaealiste karistamise arengut 1990-datel jj KrK, AMVS ja KarS ning eelnõude ja seletuskirjade põhjal. Kuna kirjanduses puudub otseselt ülevaade karistuse täitmise pööramise asjaoludest, on autor andnud peamiselt kriminogeense käitumise mõjurite käsitluse põhjal ülevaate sellest, mis asjaolud suunava alaealist kuritegusid toime panema, ülevaate sellest, mis võivad olla alaealist iseloomustavad ja kontekstilised asjaolud, mis mõjutavad alaealise vangistust täitmisele pöörama.

Teises peatükis annab autor ülevaate lõputöö raames läbiviidud uuringu metodoloogiast ja tulemustest ning analüüsib omalt poolt tulemusi. Eraldi käsitletakse soo, hariduse, vanuse ja kuriteo liigi mõju vangistuse täitmisele pööramisele. Ühtlasi analüüsib autor, kas kohtunikud pööravad piisavalt tähelepanu isikut iseloomustavatele asjaoludele või lähtutakse lihtsalt toimepandud teost kui sellisest.

Kolmandas peatükis on võetud kokku autori uuringu põhjal tehtud järeldused ning autor annab omapoolsed ettepanekud või soovitused, mida autori arvates võiks paremini teha või mille üle võiks edaspidi lähemalt arutada.

Lõputöös on kasutatud deduktiivset analüütilist ja statistilist meetodit. Lõputöö normatiivne seis on 1. aprill 2007. a. Lõputöö peamisteks allikateks on olnud välisautorite artiklid ja uuringud mis käsitlevad alaealist õigusrikkujat. Autor tänab Justiitsministeeriumi 2005. aastal vangistusega karistatud alaealiste andmetele kodeeritud kujul statistiliseks analüüsiks üleandmise eest ja lõputöö juhendajat Sander Põllumäed mõistva suhtumise eest.

1. Ülevaade ja teooria

1.1. Alaealiste karistamise regulatsioon

Alaealiste kriminaalne käitumine on fikseeritav kehtiva kriminaalõiguse normide järgi, kui nende normide rikkumine. Iga isikut, kes on jõudnud kriminaalvastutuse ikka ja vähemalt korra rikkunud kriminaalseaduse norme ning kelle kohus on oma jõustunud otsusega tunnistanud süüdi kuriteo toimepanemises, võib formaalselt nimetada kurjategijaks. Alaealise õigusrikkuja puhul on tegemist isikuga, kes pani kuriteotunnustega teo toime enne kriminaalvastutuse ikka jõudmist või kes on eksinud alaealistele kehtestatud seadusandlike aktide vastu.

Eesti taasiseseisvumisel kehtis riigis Kriminaalkoodeks (varasema nimetusega Eesti NSV Kriminaalkoodeks). Kriminaalkoodeksis (KrK) ei leidu eraldi paragrahvi alaealise piiratud süüvõime kohta. Ometi on ka KrK §10 lg2-5 jätnud võimaluse vabastada alaealine karistusest. Seda ei saa vaadelda piiratud süüvõime kontekstis. Kriminaalkoodeksi kommenteeritud väljaanne selgitab, et alaealiste suhtes kasvatusliku iseloomuga sunni- või muude mõjutusvahendite kohaldamist, mis ei ole kriminaalkaristuseks, ei tohi vaadelda, kui vajadust igal juhul alaealistesse kujategijatesse leebelt suhtuda. Alaealised, kes panevad toime raskeid kuritegusid (tahtlik tapmine, üliraskete kehavigastuste tahtlik tekitamine, vägistamine, röövimine), kuuluvad rangele kriminaalvastutusele (Rebane 1972, 32).

Lastekaitse seaduse (RT 1992, 28, 370) § 34 reguleerib lapse karistamist. Eelmainitud paragrahvis on sätestatud, et eksinud ja õiguserikkumise toime pannud laps vastutab oma tegude eest ise, kui kehtiv seadusandlus ei näe ette teisiti. Samuti on lähtuvalt Lastekaitse seadusest (LkS) võimalik karistada kuriteo toime pannud last kriminaalkorras, kuid vabaduse kaotust nimetatakse äärmuslikuks abinõuks, mida tuleb võimalusel vältida. Kuriteo toime pannud laste suhtes kohaldatakse kõigepealt niisuguseid mõjustusvahendeid, nagu nõustamine, käendus, lepitamine, hooldus ning õiguserikkumisi ärahoidvad õppeprogrammid. LkS § 33 reguleerib lapsest õigusrikkuja karistamise ning

tema saatuse otsustamise. Saatuse otsustamisel lähtutakse, et enne kui eraldada laps vanematest, piirata tema vabadust või arutada tema kuritegu kohtus, tuleb küsida pedagoogi või psühholoogi ja arsti arvamust lapse seisundi kohta ning soovitusi parima lahenduse leidmiseks ja otstarbekamate mõjustusvahendite kohaldamiseks. Seda põhjusel, et oleks võimalik kohaldada lapsele parim mõjutus vahend, mis toimiks ja oleks eesmärgipärane. LkS § 37 annab kinnipeetava lapse kohtlemise korra. Piiratud vabadusega või kinnipeetavat last tuleb kohelda lapseväärselt, tema väärikust kahjustamata. Kinnipeetavale lapsele peab olema tagatud vaba kokkusaamine vanemate, lähedaste, eestkostja või hooldajaga, täisväärtuslik toit ning nõuetekohane arsti- ja hingeabi. Samuti, et kinnipeetavat last hoitakse täiskasvanud kinnipeetavatest eraldi ning iga kinnipidamiselt vabanev laps peab saama vanematelt, lähedastelt, eestkostjalt või hooldajalt ning sotsiaaltalituselt tuge ja abi elu korraldamisel. Seaduse andja on antud olukorras pidanud tähtsamaiks lapsele pere toetust.

Alaealise mõjutusvahendite seaduse eelnõu algatati 12.11.1997. aastal. Põhjuseks oli üleüldine karistusõiguse reform, mille üks põhimõte on selles, et enam rakendada alternatiivseid karistusi vabaduskaotuslike karistuste asemel. Eriti oluliseks peetigi just alaealise õigusrikkuja vabaduskaotuslikku karistuse vältimist. Eelkõige oli antud eelnõu sihiks niisugused juhud, kus alaealine oli toime pannud, kas kriminaalkorras karistatava teo või haldusõigusrikkumise ja oli siiski alust mitte rakendada kriminaalkaristust ega kohaldada haldusõiguserikkumiste seadustikust tulenevat sanktsiooni, vaid kohaldada juba AMvS eelnõust tulenevaid mõjutusvahendeid. Aga eelnõus kajastatud mõjutusvahendeid saaks kasutada ka niisugustel puhkudel, kus alaealine ei täida koolikohustust või tarvitab alkoholi või narkootikume, selliste tegude puhul, mis iseenesest ei ole kuriteotunnustega teod ega ka haldusõiguserikkumised(Alaealise mõjutusvahendite seaduse eelnõu seletuskiri).

Antud eelnõu arutamisel mainiti ka KrK parandust. Parandus nägi ette võimaluse, et algatatakse haldusõiguserikkumise asi ja see ei lähe enam mitte edasi kohtusse või ei rakendata haldussanktsioone, vaid läheb alaealiste komisjoni. Aga teatud juhul rakendatakse ka neid sanktsioone.(8. Riigikogu koosseisu stenogramm 10. 12. 1997)

KrK parandus(RTI, 26.02.1998, 17, 265) jõustus 07. 03.1998. Paranduses täpsustati, et alaealise õigusrikkuja peab kriminaalvastutusele võtma ainult raskete isikuvastaste kuritegude eest. Samuti täiendati § 10 lõikega 5. Lisatud lõige ütles, et kui kohus leiab, et isikut, kes pani kuriteo toime enne viieteistkümne aastaseks saamist või isikut, kes pani kolmanda astme kuriteo toime viieteistkümne kuni kaheksateistkümne aasta vanuselt, saab mõjutada kriminaalkaristust või KrK § 61 lõikes 1 ettenähtud kasvatusliku iseloomuga mõjutusvahendit kohaldamata, annab ta materjalid läbivaatamiseks alaealiste komisjonile alaealise mõjutusvahendite seaduses ettenähtud mõjutusvahendite kohaldamiseks. Täiendati ka KrK § 23^2 lõikega 1^1, mis lubas alaealisele mõista aresti tähtajaga kuni ühe kuuni õpingutest ja tööst vabal ajal, määrates kindlaks kalendrikuus kantavate arestipäevade arvu.

Alaealise mõjutusvahendite seadus (RT I 1998, 17, 264)mis jõustus 1.septembril 1998.a, kuid komisjonide moodustamiseni nii maakonna kui ka kohaliku omavalitsuse tasandil jõuti järgmisel, 1999. aastal seoses riigieelarveliste vahendite eraldamisega. Alaealise mõjutusvahendite seadust kohaldatakse alaealisele, kes on:

1. nooremana kui 14-aastasena toime pannud karistusseadustikus määratletud kuriteokoosseisule vastava õigusvastase teo; nooremana kui 14-aastasena toime pannud karistusseadustikus või muus seaduses ettenähtud väärteokoosseisule vastava õigusvastase teo;
2. 14- kuni 18-aastasena toime pannud karistusseadustikus määratletud kuriteo, kuid prokurör või kohus on leidnud, et isikut saab mõjutada karistust või karistusseadustiku §-s 87 ettenähtud mõjutusvahendit kohaldamata ja kriminaalmenetlus tema suhtes on lõpetatud;
3. 14- kuni 18-aastasena toime pannud karistusseadustikus või muus seaduses määratletud väärteo, kuid kohtuväline menetleja on leidnud, et isikut saab mõjutada karistust kohaldamata, või kohus on leidnud, et isikut saab mõjutada karistust või karistusseadustikus §-s 87 määratletud mõjutusvahendit kohaldamata ja väärteomenetlus on tema suhtes lõpetatud.

Samuti kohaldatakse alaealise mõjutusvahendite seadust alaealisele, kes ei täida koolikohustust tulenevalt Eesti Vabariigi haridusseaduse paragrahvist 8. Samuti ka alaealisele, kes tarvitab alkohoolseid jooke, narkootilist või psühhotroopset ainet.

Mõjutusvahendeid kohaldatakse arvestades alaealise isikut, toimepandud õiguserikkumise raskusastet ning tema suhtes varem kohaldatud mõjutusvahendite tulemuslikkust.

Alaealise poolt toimepandud seadusvastaseid tegusid nimetatakse süütegudeks**,** mis jagunevad kaheks: väärteod ja kuriteod.

Tabel 1: Väärteo ja kuriteo erinevused (koostatud A.Popova & H.Jaanimägi 2004, 7)

Väärteod	**Kuriteod**
Väärtegu on KarS või muus seaduses sätestatud süütegu, mille eest on põhikaristusena ette nähtud rahatrahv või arest.	Kuritegu on KarS sätestatud süütegu mille eest on füüsilisele isikule põhikaristusena ette nähtud rahaline karistus või vangistus.
Alla 14-aastase materjalid saadetakse alaealiste komisjoni.	14–18-aastase puhul otsustab prokurör, kas materjalid saadetakse alaealiste komisjoni või kohtusse. Kohus võib omakorda suunata õigusrikkumise arutamise alaealiste komisjoni.
Teod: tubakatoodete kasutamine või omamine, alkoholi tarvitamine, avaliku korra rikkumine; esmane vargus, isiku solvamine, sõimamine jm.	Teod: korduv vargus, vargus grupis, avaliku korra raske rikkumine, peksmine, löömine.

Alaealise mõjutusvahendite seaduses on välja toodud järgnevad mõjutusvahendid:

1. hoiatus;
2. koolikorralduslikud mõjutusvahendid;
3. vestlusele suunamine psühholoogi, narkoloogi, sotsiaaltöötaja või muu spetsialisti juurde;

4. lepitamine;
5. kohustus elada vanema, kasuvanema, eestkostja või hooldaja juures või lastekodus;
6. üldkasulik töö;
7. käendus;
8. noorte- või sotsiaalprogrammides või rehabilitatsiooniteenuses või ravikuurides osalemine;
9. kasvatuse eritingimusi vajavate õpilaste erikooli suunamine.

Antud mõjutusvahendid erinevad mõjutus vahenditest, mida sätestab KarS §87. Kohus määrab alaealisele mõjutusvahendi väärteo või kuriteo puhul vastavalt KarS §87 alusel. Samuti on kohtunikul esitada kohalikule alaealiste komisjonile taotlus määrata mõjutusvahend. Alaealise mõjutusvahendite seaduses olevad mõjutusvahendeid määrab alaealiste komisjon vastavalt taotlusele:

Tabel 2: Alaealise mõjutusvahendite määratlus ja taotlejad (koostanud: A.Popova & H.Jaanimägi 2004, 15)

Seadust kohaldatakse alaealisele, kes…	**Taotluse esitaja**	**Mõjutusvahend**
7–14-a on toime pannud karistusseadustikus ettenähtud kuriteokoosseisule vastava õigusvastase teo	Politseiametnik, keskkonnajärelevalve ametnik, prokurör	erikooli suunamine, hoiatus, spetsialisti juurde vestlusele suunamine, lepitamine, kohustus elada kodus, käendus, osaleda noorte- ja sotsiaalprogrammis,
7–14-a on toime pannud karistusseadustikus või muus seaduses ettenähtud väärteokoosseisule vastava	Politseiametnik, keskkonnajärelevalve ametnik	erikooli suunamine, hoiatus, spetsialisti juurde vestlusele suunamine, lepitamine, kohustus elada kodus, käendus, osaleda noorte- ja sotsiaalprogrammis,

14–18-a on toime pannud karistusseadustikus ettenähtud kuriteo	prokurör, kohtunik	erikooli suunamine, hoiatus, spetsialisti juurde vestlusele suunamine, lepitamine, kohustus elada kodus, käendus, osaleda noorte- ja sotsiaalprogrammis,
14–18-a on toime pannud karistusseadustikus või muus seaduses ettenähtud	Politseiametnik, kohtunik	erikooli suunamine, hoiatus, spetsialisti juurde vestlusele suunamine, lepitamine, kohustus elada kodus, käendus, osaleda noorte- ja sotsiaalprogrammis, ÜKT, R-teenus
7–17-a ei täida koolikohustust	alaealise seaduslik esindaja, kooli esindaja, lastekaitseametnik, sotsiaalametnik	koolikorralduslikud mõjutusvahendid, hoiatus, spetsialisti juurde vestlusele suunamine, lepitamine, kohustus elada kodus, käendus, osaleda noorte- ja sotsiaalprogrammis, ÜKT, R-teenus
7–18-a tarvitab alkohoolset jooki, narkootilist või psühhotroopset ainet	Politseiametnik	osaleda ravikuuris, hoiatus, spetsialisti juurde vestlusele suunamine, lepitamine, kohustus elada kodus, käendus, osaleda noorte- ja sotsiaalprogrammis, ÜKT, R-teenus

AMvS §7 kohaselt saab mõjutusvahendist tulenevaid kohustusi alaealisele panna tema nõusolekul. Seega peab alaealiste komisjon välja selgitama, kas alaealine on selle kohustuse täitmisega nõus. Nõusoleku puudumisel tuleks väljapakutud mõjutusvahendi

kohaldamisest hoiduda, kuna see ei annaks soovitud tulemust. Komisjoni otsuse eesmärk on mõjutada alaealist nii, et ta tulevikus ei paneks toime uusi õigusrikkumisi(Popova.A & Jaanimägi.H 2004, 16).

Karistusseadustik (RT I 2001, 61, 364) võeti Riigikogus vastu 6. juunil 2001. aastal ning jõustus 1. septembril 2002. aastal. Karistusseadustiku ilmumisega sai läbi Eesti taasiseseisvumisest alanud karistusõigusereform.

Karistusseadustiku algteksti § 33 sätestab noorema kui kaheksateistkümneaastase isiku piiratud süüvõime. Karistusseadustiku algteksti seletuskirjas on välja toodud, et alaealise (14 - 17 aasta vanuse isiku) piiratud süüvõime kaudu on ära määratud ka alaealise eriline karistusõiguslik seisund. Nimelt tuleb alaealise karistamisel alati arvestada tema piiratud süüvõimet kui süüd vähendavat asjaolu, mis tingib karistuse kergendamise vastavalt §-le 63. Kui aga ilmneb, et karistuse kohaldamine ei ole vajalik, võib alaealise suhtes kohaldada eelnõu §-s 91 ettenähtud mõjutusvahendeid (KarS eelnõu seletuskiri). Samuti lisab seletuskiri, et õigusriiklikust seisukohast on väga oluline eelnõu § 39 – eksimine teo keelatuses, ehk arusaamine teo keelatusest. Karistus kui eetiline etteheide eeldab, et isik saab aru oma teo õigusvastasusest ehk teo keelatusest (süü). Vaimselt terve ja vastavas eas inimese puhul seda eeldataksegi.

Karistusseadustik (KarS) ei sisalda eraldi peatükki alaealiste kriminaalvastutuse kohta ning selles püüti vältida senist kuriteo materjaalsel määratlusel põhinevat regulatsiooni (Ginter, Saarsoo & Sootak 2000, 15). KarS § 33 järgi on isik süüvõimeline, kui ta teo toimepanemise ajal oli vähemalt 14-aastane. Kaasaegset vanusepiiri määratlemist on põhjendatud teaduslikult, s.o tuginedes pedagoogika ja psühholoogia andmetele (KarS kommenteeritud väljaanne 2002, 121). Samas tunnistatakse sellise piiri täpse asetamise tinglikkust ja seotud õiguspoliitiliste otsustega. Kuigi KarS eelnõu §33 nägi ette, et alla 18-aastane isik on piiratud süüvõimega ning tema suhtes kehtib teine kriminaalõiguslik režiim, ei nimeta KarS *expressis verbis* alaealise süüvõimet. Paragrahvi kommenteerides põhjendatakse karistusseadustikus alaealistele ette nähtud vastutuse ja sanktsioonide spetsiifikat eripreventsiooniga (KarS kommenteeritud väljaanne 2002, 121). KarS §87-s lg 1 nimetatakse neljateistkümne- kuni kaheksateistkümneaastast isikut alaealiseks ja

juhitakse tähelepanu selles vanuses isikute kõlbelise ja vaimse arengu tasemele ning võimele oma teo keelatusest aru saada ja oma käitumist vastavalt sellele arusaamale juhtida. Kommentaaris täpsustatakse, et ''käesolev paragrahv sätestab esmalt piiratud süüvõime õiguslikud tagajärjed. KarS eeldab, et vanuses 14-17 aastat on isik küll süüvõimeline, kuid tema süüvõime on piiratud'' (KarS kommenteeritud väljaanne 2002, 211). KarS §45 lg 1 näeb ette, et kuriteo toimepanemise ajal nooremale kui kaheksateistkümneaastasele isikule ei või mõista tähtajalist vangistust üle kümne aasta, ega eluaegset vangistust; KarS § 44 lg 5 piirab neile mõistetava rahalise karistuse kasutamist; KarS § 54 lg 2 välistab nende karistamise väljasaatmisega.

Käitumiskontrollile on võimalik allutada alaealine süüdimõistetu tulenevalt KarS § 74 lg 1. Selles paragrahvis sätestatud karistatud tingimisi vabastamise näol on sisuliselt tegu kriminaalhooldusega selle Kontinentaal-Euroopalikus modifikatsioonis (KarS kommenteeritud väljaanne 2002, 197). Kriminaalhooldus seisneb kohtu poolt karistuse määramises, kuid karistuse täitmisele pööramise edasilükkamises katseajaga ning süüdlase allutamises käitumiskontrollile. KarS §87 lg2 sätestab alaealise käitumiskontrollile allutamise maksimumajaks üks aasta. Kohus võib kriminaalhooldusametniku ettekande alusel käitumiskontrolli tähtaega ühe aasta võrra pikendada või erandina kuni süüdimõistetu kaheksateistkümneaastaseks saamiseni. Katseajal peab süüdimõistetu täitma talle käitumiskontrolliga pandud kontrollnõudeid ja kohustusi. Samuti hoiduma uute kuritegude toimepanemisest. Vastasel juhul pööratakse karistus täitmisele. Kui süüdimõistetu käitumine on katseajal rahuldav ja ta ei pane toime uusi õigusrikkumisi, vabaneb ta karistusest lõplikult. KarS toob välja ka alaealistele kohaldatavad mõjutusvahendid, millele tuginedes võib kohus sellise isiku karistusest vabastada. KarS §87 määratleb mõjutusvahendite liigid, milleks on hoiatus; allutamine käitumiskontrollile vastavalt KarS §87-le; noortekodusse paigutamine; eri-õppekasvatusasutusse paigutamine. Antud mõjutusvahendid on alaealise teisiti kohtlemine võrreldes täiskasvanuga, mis tuleneb alaealise sotsiaalsest ebaküpsusest. Kohus peaks alaealise puhul alati kaaluma tema karistamisest loobumist ja mõjutusvahendite kohaldamise võimalust, kui see on võimalik arvestades süüteo toimepanemise asjaolusid ja alaealise isikut (KarS kommenteeritud väljaanne 2002,222).

1.2. Alaealiste karistamise statistika

Valdav osa alaealisi õigusrikkujaid ei pane toime suuri ja raskeid kuritegusid, vaid pigem varavastaseid ja nn staatusega seonduvaid rikkumisi (koolikohustuse mittetäitmine, suitsetamine, alkoholitarbimine, avaliku korra rikkumine jms). Alaealiste väärtegudest moodustavad ligi 70% alkoholi- ja tubakaseaduse rikkumised. Alaealiste toime pandud varavastastest süütegudest moodustavad suurima osa vargused. Viimastel aastatel on suurenenud eeskätt vargused kaubandusettevõtetest ja sõidukitest, samuti ka sõidukite omavoliline kasutamine. Alaealiste toime pandud isikuvastastest süütegudest, mis on registreeritud, on enamus kehalise väärkohtlemise juhtumid. Kuid nende süütegude sagenemise üheks põhjuseks on ka asjaolu, et kuivõrd enne kriminaalmenetluse seadustiku jõustumist alustas kehalise väärkohtlemise korral menetluse kohus erasüüdistusmenetluses kannatanu või tema esindaja taotluse alusel, siis ei kajastunud see politseistatistikas. Politsei on registreerinud aastas keskmiselt kümmekond alaealiste poolt toime pandud eluvastast süütegu nt tapmine, mõrv.

Andmed alaealiste poolt toime pandud õigusrikkumistest pärinevad alates 1998. aastast. Aastate lõikes vaadeldes on jõustunud kohtuotsusega süüdimõistetud alaealiste piirarv jäänud 1500-1600 vahele. Erandiks võiks lugeda aastat 2004 kui süüdimõisteti 1034 alaealist. Selle näitaja põhjal võib öelda, et alaealiste süüdimõistmise tendents on langemas. Alaealiste poolt toime saadetud kuriteod on jaotatud järgmiselt: tahtlik tapmine ja tapmiskatse, tahtlik üliraske kehavigastuse tekitamine, vägistamine ja vägistamiskatse, salajane vargus, avalik vargus, röövimine, huligaansus, mootorsõiduki ärandamine ja muud määratlemata kuriteod. Karistusliikidena on kasutatud: vabaduse kaotust, tingimise vangistust, aresti, raha trahvi ja karistuse kandmisest vabastamist (Lisa1)

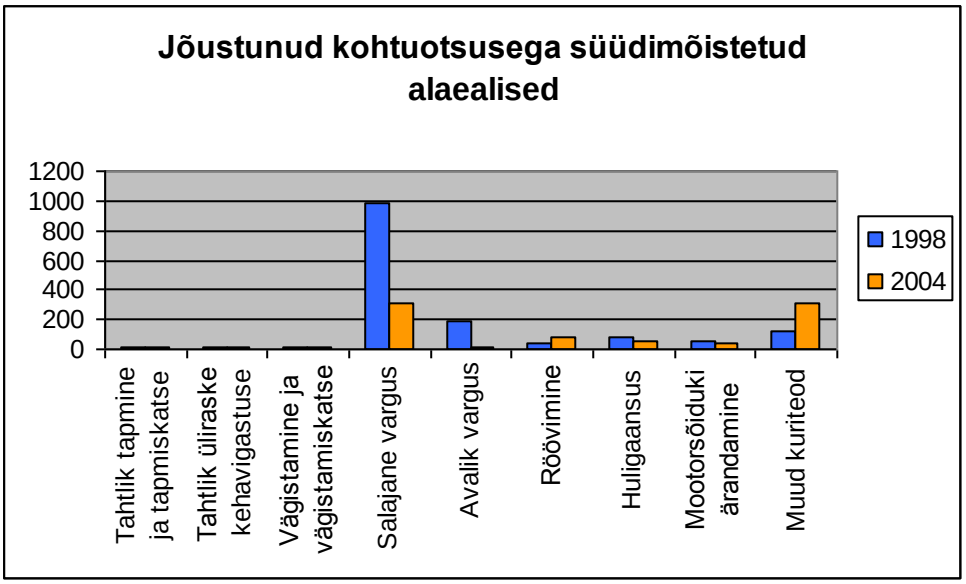

Joonis 1: Jõustunud kohtuotsusega süüdimõistetud alaealised (koostatud autori poolt Statistikaameti andmete põhjal)

Parima ülevaate muutustest saame kui võrdleme statistikaameti uurimuse (jõustunud kohtuotsusega süüdimõistetud alaealised) aastaid 1998 ja 2004. Selline võrdlus toob välja muutused kuue aasta jooksul, mis meie vabariigi vanust arvestades on küllaltki pikk aeg.

1998. aastal mõisteti süüdi 1502 alaealist mis moodustab 18,9% (Lisa 2) kõigist toime pandud kuritegudest. Samas oli 2004 aastal see vaid 10,7%, mis näitab alaealiste kuritegevuse osakaalu märgatavat vähenemist. Seal hulgas mõisteti 1998. aastal süüdi tahtliku tapmise ja tapmiskatse eest 9 alaealist. Karistuseks määrati kõigil juhtudel vabaduse kaotus. 2004. aastal mõisteti süüdi 13 alaealist tapmise või tapmiskatse eest. Vabaduse kaotusega karistati 7 alaealist, kes mõisteti süüdi raskete kehavigastuste tahtlikus tekitamises. 2004. aastal oli selleks arvuks 11. Vägistamise või vägistamiskatse eest süüdimõistetuid oli 7 kellest 3 said karistuseks vabadusekaotuse, 4 aga vabastati tingimisi. Sama teo eest karistati 2004. aastal 8. alaealist, kellest 6-le mõisteti reaalne vabaduse kaotus. See võrdlus näitab, et raskete kuritegude summa on aastaks 2004 tõusnud. Rasketest kuritegudest on vaid vägistamise ja vägistamiskatse puhul rakendatud alaealistele tingimisi karistust.

1998. aastal mõisteti süüdi salajase varguse eest süüdi 984 noort. Neist 149-le määrati karistuseks vabadusekaotus. Tingimisi vangistus määrati 664-le, arest 6-le, rahatrahv 150-le ja vabastati karistuse kandmisest 15 alaealist. Avalikke varguseid tuvastati 189 korral ja 149 alaealist pidi kandma vabadusekaotust, 128-t karistati tingimisi vangistusega, 1-le määrati arest ja trahviti 12-t alaealist. Röövimise eest mõisteti süüdi 40. Neist 20-le määrati vangistus ning 19-le tingimisi vangistus. Üks süüdimõistetu vabastati. Mootorsõiduki ärandamise eest sai karistuse 60 alaealist. Neli isikut sai karistuseks vangistuse, tingimisi karistus määrati 45-le ning 11 noort said kohtu poolt karistuseks rahatrahvi. 2004. aastal said karistuse salajaste varguste eest 306 alaealist, avalike varguste eest aga kõigest 9 alaealist. Röövimisi oli 61 ja neist määrati vangistus 61-le isikule. Mootorsõiduki ärandamisi, mille eest mõisteti süüdi 40 alaealist. Vangistus määrati karistuseks 33-le ning 7-le määrati rahatrahv. 1998. aastal määrati huligaansuse eest süüdi 79 noort, samas 2004.aastal mõisteti süüdi sama kuriteo eest 52 alaealist.

Muude kuritegude eest mõisteti 1998.aastal süüdi 127, kuid 2004.aastal juba 308 alaealist. Seda võib seletada sellega, et narkootikumidega seotud kuritegude arv on tõusnud kuue aastaga drastiliselt just alaealiste hulgas.

2003. aastal kandis Eesti vanglates reaalset vangistust 54 alaealist. Meesoost alaealisi kinnipeetavaid oli 53 ja naissoost alaealisi kinnipeetavaid oli 1. 2003. aasta kinnipeetavate koguarvust, mis oli 3059, moodustasid nad kokku 1.7%. 2004. aastal kandis Eesti vanglates reaalset vangistust 46 alaealist. Meesoost alaealisi kinnipeetavaid oli 44 ja naissoost alaealisi kinnipeetavaid oli 2. 2004. aasta kinnipeetavate koguarvust, mis oli 3221, moodustasid nad kokku 1%. 2005. aastal kandis Eesti vanglates reaalset vangistust 37 alaealist. Meesoost alaealisi kinnipeetavaid oli 36 ja naissoost alaealisi kinnipeetavaid oli 1. 2005. aasta kinnipeetavate koguarvust, mis oli 3386, moodustasid nad kokku 1%.

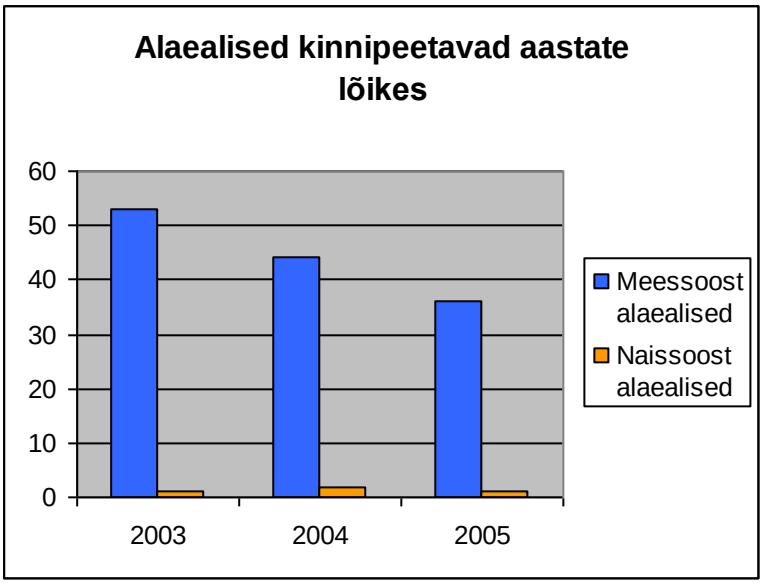

Joonis 2: Alaealised kinnipeetavad aastate lõikes (koostatud autori poolt Statistika-ameti andmete põhjal)

1998. aastal oli Eestis 443 13-17 aastast kriminaalhooldusalust, 1999. aastal oli see arv juba 789. Viimaste aastate absoluutne tipp saavutati 2000. aastal, kui oli 815 kriminaalhooldus alust. Edaspidi on kriminaalhoolduste arv näidanud jätkuvat langustrendi. 2001. aastal oli see arv 771, 2002. aastal 645, 2003. aastal 624, 2004. aastal 459 ja 2005. aastal 384. 2005. aastal moodustasid alaealised kriminaalhooldusalused 5% kõigist kriminaalhooldusalustest.

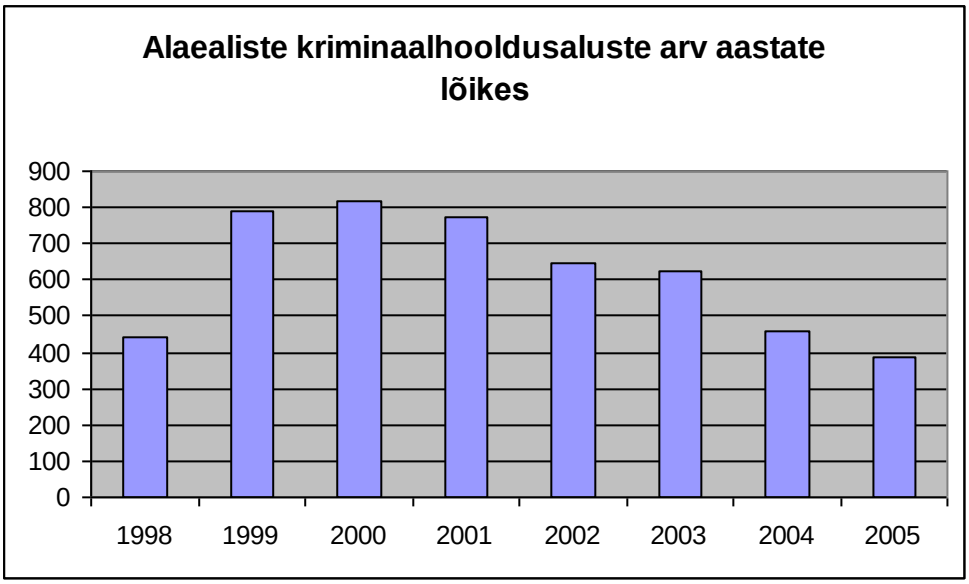

Joonis 3: Alaealiste kriminaalhooldusaluste arv aastate lõikes (koostatud autori poolt Statistikaameti andmete põhjal)

Ametlik kuritegevuse statistika ei peegelda alati kõige adekvaatsemalt kuritegevuse tegeliku leviku ulatust. Seepärast on välisriikides kuritegevuse täpsemaks hindamiseks võetud kasutusele mitmesuguseid meetodeid. Nendest tuntumad on kuriteoohvriuuringud ja *self-report* meetodil tehtavad elanikkonna küsitlused. Eesti osales esimest korda rahvusvahelise ohvriuuringu korraldamises 2004.-2005. a.

1.3. Karistamise käsitlused ja teooriad

On olemas tõendid, et vägivald lapsepõlves, olenemata sellest, kas see toimub kodus või väljaspool kodu, suurendab hilisemas elus kriminaalset käitumist. Vaatamata sellele, et puuduvad uurimuslikud tõendid selle kohta, mis viib tagakiusamisest kriminaalse käitumiseni.

Oletus, et lapsepõlve kiusamise ohvrid – kaasaarvatud igasugune tagakiusamine alates seksuaalsest ahistamisest, füüsilise tagakiusamiseni, vaimsest vägivallast hooletusse

jätmiseni - kalduvad rohkem seadust rikkuma, pole sugugi uus (Falshaw, Browne, Hollin, 1996, 389; Widom 1989, 3).

Tuleb kindlasti rõhutada, et vägivald lapsepõlves põhjustab alati hilisemat sattumist kriminaalsele teele. Tegelikud faktid näitavad seda, et suurem osa lapsepõlve vägivalla ohvrid ei sattu kuritegelikule teele. Seda kinnitavad Widom (Widom, 1989, 28) uuringud, mis rõhutavad, et ainult üks laps kuuest, kes on kannatanud vägivalla all lapsepõlves, on sattunud täiskasvanuna seadusega pahuksisse. Watkins' i ja Bentovin´i (Watkins, B. & A. Bentovim, 1992, 197) järgi ainult üks poiss viiest seksuaalselt ahistatud poisist ahistas ka ise täiskasvanuna lapsi. Noorte seaduserikkujateks tembeldamisel on hilisemad tagajärjed nende elule ja võimalustele, mida ei tohi kindlasti alahinnata.

On laialt tuntud fakt, et lapsepõlve väärkohtlemisel on terve rida tagajärgi. Näiteks, võib seksuaalse ahistamise tagajärjel tekkida depressioon, rahutus, enese alahindamine, agressiivsus, ennastkahjustav käitumine ja seksuaalne mittekohane käitumine (Browne & Finkelhor, 1986, 66; Rasmussen, Burton, Cristopherson 1992, 33). Samuti on ka selge, et pole olemas ainult ühte faktorit, mis võib viia igasuguse õigusrikkumiseni (Wasserman, Keenan, Tremblay, Cole, Herrenkohl, Loeber & Petechuk, 2003, 247), olgu see siis mingi asja lõhkumine või tõsisem kriminaalne tegevus, näiteks vägivald või seksuaalne ahistamine. Selline mitmete keeruliste faktorite koosmõju teeb raskeks lõhkuda seda ringi, mis viib kuritegevusele. Seetõttu igasugune varajane vahelesegamine peab muutma paremaks väärkoheldud laste olukorda. Teooriad, mis põhjendavad sidet lapsepõlve väärkohtlemise ja kriminaalse käitumise vahel.

Eelnevad uurimused tõestavad, et on olemas side väär koheldud laste ja nende hilisema kriminaalse käitumise vahel. Selles peatükis kirjeldatakse teooriaid, mis selgitavad, miks selline side eksisteerib, samas aga ei pakuta lõplikke selgitusi.

Tagakiusamise ülekandumise teooriad põhinevad sotsiaalsel õppimisteoorial (Bandura, 2001, 21), mis kinnitab, et käitumist õpitakse eeskujude ja enda kogemuste järgi. Teiste sõnadega, koduse vägivalla nägemine või kogemine õpetab lastele, et vägivald on efektiivne meetod soovitud eesmärkide saavutamiseks.

Sarnaselt väidavad ka erinevate elustiilide uurimise teooriad (Cohen, Kleugel, Land 1981 24; Hindelang, Gottfredson, Garofalo 1978, 56), et piisava hoolduse ja eestkoste puudumine ja võimaliku katsed põgeneda vägivaldse perekonna juurest, suurendab elanikkonna ebaturvalisust. See omakorda suurendab kriminaalset tegevust, samuti ka tagakiusamist. On olemas uurimused, mis tõestavad, et kriminaalne käitumine suurendab edasist tagakiusamist (Lauritsen, Sampson, Laub 1991, 91), sest tagakiusatud ei taha teatada võimudele tagakiusamisest seoses oma kriminaalse minevikuga (Fagan, Piper ja Cheng, 1987, 586) märgivad, et ohvritel ja seaduserikkujatel on sarnane sotsiaalne taust ja elukeskkond.

Mõnede autorite arvates põhineb ohvrist seaduserikkujaks teooria asjaolul, et teatud tagakiusamise all kannataja soovib tõenäoliselt ka ise olla ahistaja. Näiteks on toodud, et seksuaalse ahistamise ohvritest saavad suurema tõenäosusega ise seksuaalsed ahistajad (Bagley, Wood, Young 1994, 97) ja füüsilise vägivalla ohvrid muutuvad ise füüsiliselt vägivaldseteks (Dutton, Hart 1992, 37). On leitud, et erinevad ahistamised põhjustavad erinevaid kalduvusi õigusrikkumisele (Zingraff, Leiter, Johnsen, Myers 1994, 62).

On leitud sugudevahelisi erinevusi ahistavale käitumisele: meessugu reageerib väliselt, samas kui naissugu reageerivad sisemiselt ahistavale käitumisele (Summit 1983, 93). Näiteks, kalduvad naised rohkem enesetapukatsetele (Jehu 1988, 36), esineb ja alkoholi ja narkootikumidega liialdamist (Biere, Runtz 1987, 79). Samas väidetakse, et sugu ei mängi mingit rolli ahistava käitumise tagajärgedes (Bagley 1991, 16). Näiteks, Brieire, Evans, Runtz ja Wall (Brieire, Evans, Runtz ja Wall, 1988, 61) ei leidnud mingeid erinevusi enesetapu sooritanud meeste ja naiste arvu vahel ja Widom (Widom, 1991, 74) leidis, et füüsilisel ahistamisel on tugevamad tagajärjed naistele kui meestele. Selle põhjal võib teha järelduse, et ahistamisele järgnev reaktsioon sõltub pigem ahistamise tüübist.

Antud teooriad kinnitavad, et tagakiusamisel ja seaduserikkumisel on olemas omavaheline seos. Tagakiusamisel on palju erinevaid tagajärgi, mis kas siis üksi või koos teiste mõjudega võivad suurendada riski kuritegevusele. Näiteks, koolikohustuse mittetäitmine, mille põhjuseks võib olla kiusamine) vähendab hilisemas elus teenimisvõimalusi,

põhjustab füüsilisi ja vaimseid häireid või tõelist tagakiusamist (Wordes, Nunez 2002, 14). Tagakiusamise tagajärjed halvenevad kui kiusatud põgenevad kodust kiusamise eest. Kodutus suurendab veelgi tagakiusamist (Hoyt, Ryan, Cauce 1999, 92) ja kaldumist kuritegevusele (Whitebeck, Hoyt, Yoder 1999, 93).

1.4. Vangistuse täitmisele pööramine ja käitumiskontroll

KarS §45 lõige 2 lubab kuriteo toimepanemise ajal nooremale kui kaheksateistaastasele isikule ei või mõista tähtajalist vangistust üle kümne aasta ega eluaegset vangistust. alaealist karistada. Vangistus on kõige raskem füüsilisele isikule kuriteo eest kohaldatav karistus. Lisaks sellele, et vangistus on kõige raskem füüsilisele isikule kohaldatav põhikaristus liik, on ta ka kõige kahjulikum karistus. Lühidalt avaldub vangistuse kahjulikkus järgmises: 1) süüdlase desotsialiseerimine, see tähendab süüdlasele oluliste sotsiaalsete kontaktide katkemist ühiskonnaga; 2) kohanemine passiivse vanglaelu stiiliga; 3) erialaste oskuste vähenemine; 4) süüdlase stigmatiseerumine ehk häbimärgistumine (Sootak & Pikamäe 2004, 170). Eelmainitud ajaolud on tõsiseks põhjuseks, et jätta reaalse vangistuse täitmisele pööramine viimaseks võimaluseks. Alaealiste puhul tuleb vaadelda lisaks sellele kas karistusõiguse üld- ja eripreventiivsed eesmärgid on saavutatavad kergemaliigilise karistusega, vaid esmajoones seda, kas nimetatud eesmärgi jaoks ei piisa muude mittekaristuslike mõjutusvahendite kohaldamisest (Sootak & Pikamäe 2004, 170). Üldiselt hoidutakse üldse alaealise karistamisest süütegude eest. Oleks põhjendamatu mõista karistus alaealisele, kelle puhul oleks õiguskuulekas saavutatav ka antud vanusegrupile suunatud mõjutusvahendite kohaldamisega. KarS § 42 lõige 2 sätestab alaealisele kõrgeimaks tähtajalise vangistuse ülemmääraks kümme aastat. See ülemmäär on absoluutne ning seda ei tohi ületada karistuse mõistmisel.

Karistusest tingimisi vabastamine süüdimõistetu allutamisega käitumiskontrollile on sätestatud KarS § 74. Karistusest tingimisi vabastamise näol on sisuliselt tegu kriminaalhooldusega selle kontinentaal-euroopalikus modifikatsioonis (Sootak & Pikamäe 2004, 226). Kriminaalhooldus laiemas tähenduses hõlmab katseajal süüdlase käitumise üle teostatavat kontrolli ja talle osutatavat sotsiaalset abi. Kriminaalhoolduse sisuks on

süüdimõistetuga tehtav sotsiaaltöö eesmärgiga tuvastada ja kõrvaldada faktorid, mis tõukasid isiku kuritegudele, ja seeläbi suunata süüdlane õiguskuulekale käitumisele.
Lisaks sätestab KarS §87 lõige 2, et kohus võib noorema kui kaheksateistaastase isiku allutada käitumiskontrollile kuni üheks aastaks. Kohus võib kriminaalhooldusametniku ettekande alusel käitumiskontrolli tähtaega pikendada kuni ühe aasta võrra või erandina kuni süüdimõistetu kaheksateistaastaseks saamiseni.

Piiratud süüvõimega alaealise puhul peab kohus alati eraldi lahendama küsimuse, kas karistada või karistusest vabastada. Viimane küsimus tuleb kohtul lahendada, arvestades alaealise vaimse ja kõlbelise arengu taset ja tema võimet käituda normipäraselt. Alaealist karistatakse, kui ta teo toimepanemise ajal oli võimaline arusaama oma teo keelatusest ja sellest arusaamisest tulenevalt loobuma süüteo toimepanemisest. Kui alaealisel selline arusaam teo toimepanemise ajal puudus, tuleks ta karistusest vabstada ja kohaldada talle mõjutusvahendit.

2. Uuring ja analüüs

2.1. Metodoloogia

Uuringu eesmärgiks on välja selgitada alaealiste riskigrupp, kellele peaks kohaliku omavalitsuse sotsiaaltöötaja rohkem tähelepanu pöörama. Samuti on eesmärgiks välja selgitada erinevused alaealiste vahel, kellele kohus määras kriminaalhoolduse ja kellele reaalse vangistuse.

Püstitatud eesmärkide saavutamiseks viisin läbi järgnevad tegevused: eeluuringu raames viisin läbi poolstruktureeritud intervjuu ning põhiuuringuna teostasin andmete analüüsi.

Lõputöö raames viidi läbi eeluuring, et selgitada välja kohtunike arvamus ja tegurid, mis mõjutavad alaealisele seadusrikkujale reaalse vangistuse määramist. Eeluuringu raames oli kavas intervjueerida kaheksat maakohtu kohtunikku, kes tegelevad alaealiste asjade arutamisega. Intervjuu õnnestus teha viie kohtunikuga. Intervjuud toimusid telefoni teel ja kestvus oli keskmiselt 15 minutit.

Intervjuu aluseks olid küsimused, mis pidid andma kohtunikupoolse nägemuse alaealise õigusrikkuja reaalse vangistuse täitmisele pööramise asjaoludest. Kohtunike käest küsiti kaks küsimust: 1) Millised on alaealist õigusrikkujat iseloomustavad asjaolud (perekond, õppeedukus, sõpruskond vms), mida arvestatakse reaalse vangistuse määramisel (ehk siis otsustamisel, et vangistus tuleb täitmisele pöörata)? 2) Kas mõnel asjaolul on Teie praktikas olulisem seos reaalse vangistuse määramisega kui teistel (nt võrreldes teiste kohtunike praktikaga vms)? Lisaks pakuti erinevaid tegureid mis on olulised alaealise õigusrikkuja vangistuse täitmisele pööramisel.

Kõik kohtunikud pidasid väga tähtsaks teguriks eelnevate mõjutusvahendite kasutamist ja nende mõju alaealisele. Seda tegurit peeti primaarseks reaalse vangistuse täitmisele pööramisel. Tähtsateks teguriteks peeti veel õppeedukust ja koolikäitumist, samuti koo-

likohustuse täitmist. Need tegurid iseloomustavad alaealist õigusrikkujat ja neid arvestatakse kohtu poolt. Väga oluliseks peeti veel igasuguseid sõltuvusprobleeme. Arvestades kohtupraktikat soodustab taoline hälbiv käitumine kuritegevust. Samuti peeti oluliseks alkoholi ja narkootikumide tarvitamist, millest on edasi vaid üks samm sõltuvuse tekkimiseni. Mainiti ära ka veel perekonna sissetulek ja sotsiaalabi saamine, antud teguril on kaudne mõju tõukamaks alaealist ebaseaduslikule käitumisele. Teatud tegurite kohta polevat kohtul aga otsustamise hetkel teavet. Näiteks sõbrad ja lähedased ja nende taust, kui pole just tegemist kuriteokaaslastega. Eeluuringu tulemus oli, et kohtunikud vaatlevad enim eelnevate mõjutusvahendite kasutamist, enne reaalse vangistuse täitmisele pööramist.

Lõputöö uuringu sihtgrupiks on alaealised, keda on kohtu poolt karistatud vangistusega. Sihtgrupp on jagatud kaheks võrdlusgrupiks: 1) vangistusega karistatud alaealised, kelle karistus on tingimisi jäetud täitmisele pööramata ning 2) vangistusega karistatud alaealised, kelle karistus on pööratud täitmisele. Analüüsitakse 2005. aastal süüdimõistetud alaealisi kurjategijaid. Uuritavateks teguriteks mõlema grupi puhul on: sugu, haridus, vanuselisus ja kuriteo liik. Uuringu tulemused peaksid esile tooma erinevate tegurite olulisuse ja statistilised näitajad, mis mõjutasid alaealistele õigusrikkujatele määratavat karistust 2005. aastal.

Tegurid valiti antud uuringu jaoks lähtudes eeluuringu tulemustest ja andmete kättesaadavusest. Osa teguritest on valitud autori põhjendatud huvi tõttu antud uuritavas valdkonnas. Eestis varem sarnast uuringut läbiviidud ei ole.

2.2. Tulemused ja analüüs

2.2.1. Sugu

Alaealisi kurjategijaid, kellele määrati 2005. aastal reaalne vangistus oli 239. Koguarvust oli mehi 227, ning naisi 12. Mehed moodustasid koguarvust 96% ning naised 4%.

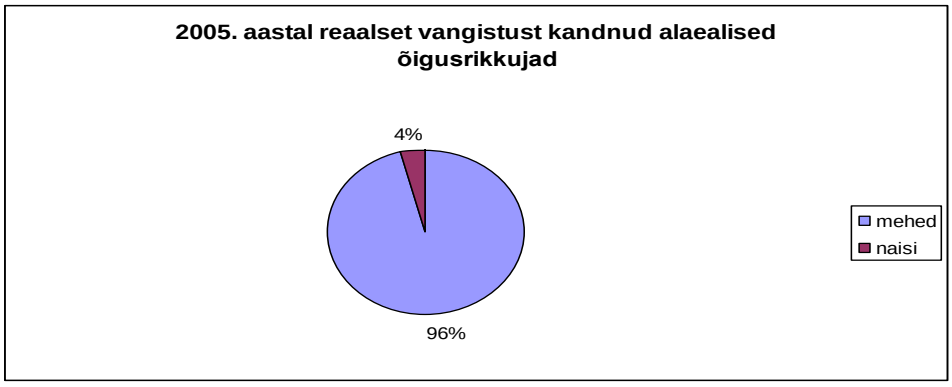

Joonis 4 2005. aastal reaalset vangistust kandnud alaealiste õigusrikkujate sooline osakaal (joonis koostatud autori poolt Justiitsministeeriumi andmete põhjal)

Alaealisi, kellele määrati karistuseks kohtu poolt kriminaalhooldus oli 2005. aastal 1581. Neist mehi 1412, ning naisi 166. Tervikust moodustasid mehed 90% ning naised 10%. Oli ka kolm isikut, kelle puhul polnud andmetesse sugu märgitud.

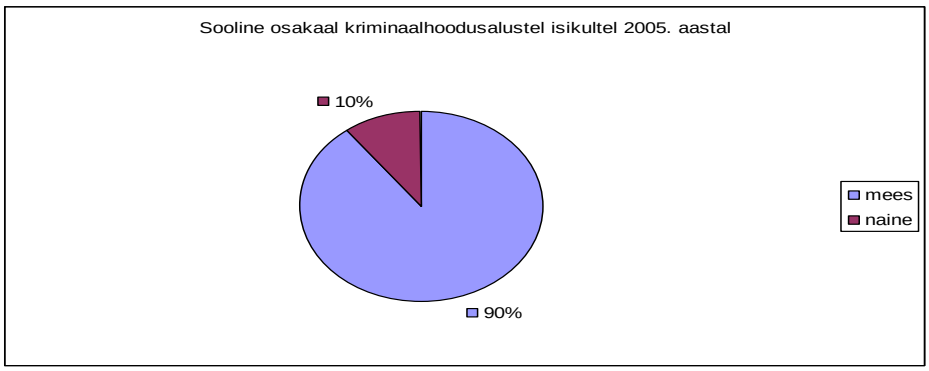

Joonis 5 Sooline osakaal kriminaalhooldusalustel isikutel 2005. aastal (joonis koosta-

tud autori poolt Justiitsministeeriumi andmete põhjal)

Võrreldes erineva karistusega alaealistest õigusrikkujaid saame tulemuseks, et vangistatud mehi on 6% rohkem kui kriminaalhooldusaluseid mehi. Samas on kriminaalhooldusaluseid naisi 6% rohkem, kui samasoolisi vangistatuid. Tulemist saame teada, et suurem osa karistatutest on meessoost alaelised. Sellest järeldub, et meessoost alaealistega tuleks rohkem tegeleda ja neile vabaaja sisustamisel tegevust otsida.

2.2.2. Haridus

Haridustasemetest eristab uuring algharidust (1.-4. klass), põhiharidust (5.-9. klass), keskharidust (10.-12. klass), keskeriharidust (ametiõppekoolid keskhariduse baasil), kutseharidust (ametiõppekoolid põhikooli baasil) ning kõrgharidust (bakalaureuseõpe). 2005. aastal kohtu poolt kriminaalhooldusega karistatud alaealiste haridus jaotus järgmiselt: algharidust omas kokku 893 alaealist, neist mehi oli 807 ja naisi 86. Põhihariduse olid omandanud 506 alaelist, kellest mehi oli 455 ja naisi 51. Keskharidust omas 12 meest ja mitte ühtegi naist. Samuti oli keskeriharidus omandanud 12 alaealist ning mainimist väärib fakt, et antud haridustasemele naisi jõudnud ei olnud. Muuliigilist haridust olid omandanud 16 alaelaist, 15 meest ja 1 naine. Andmed puudusid 3-e alaelaise kohta, neist 2 mehe ja 1 naise kohta. Tähtis on veel fakt, et antud grupi puhul oli tegu väga suure arvu indiviididega, kes küll omandavad põhiharidust, kuid ei ole suutnud põhikooli lõpetada. Lisaks on oluline asjaolu, et antud haridustaseme puhul on vanuseline erinevus väga suur. 5.-9. klass hõlmab vanuseliselt endas 12-16 aastased noori. Nende noorte arenguseisundit nimetatakse vanemaks murdeeaks. Antud grupile on omane sotsiaalse kogemuse puudus, kõrgenenud emotsionaalne erutuvus, kalduvus jäljendada, vastuolulisus vaadetes ning tegude püsimatus, allumine kõrvalistele mõjudele. Oma „täisealisust” demonstreerivad nad tänaval ja muudes avalikes kohtades (Auväärt, 2001, 24).

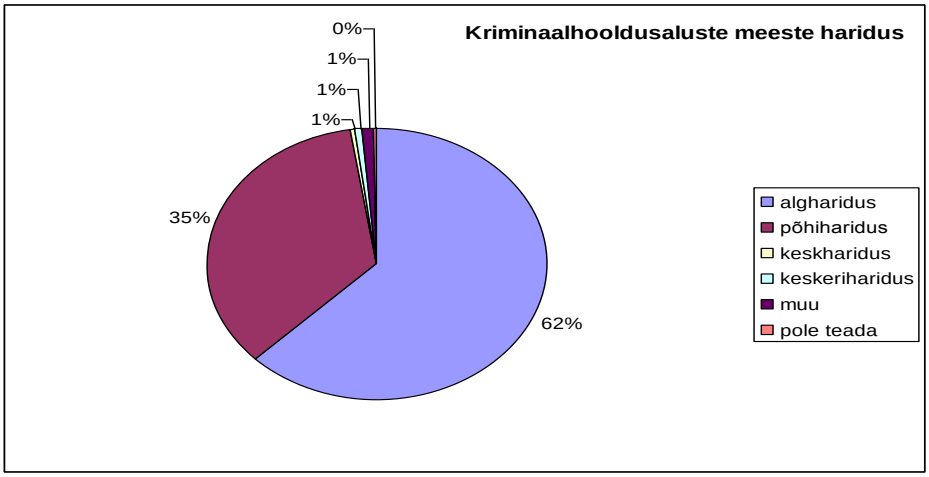

Joonis 6 2005. aasta alaealiste kriminaalhooldusaluste meeste haridustase (koostatud autori poolt Justiitsministeeriumi andmete põhjal)

Alaealistest meestest, kellele määrati kriminaalhooldus, omas 62% algharidust. Põhihariduse oli omandanud 35%. Ülejäänud haridustasemed moodustasid vaid 3% tervikust. Keskharidust, keskeriharidust, kui ka muud haridustaset omas 1% koguarvust. Enim levinud haridustase oli algharidus, see tähendab, et riskigrupp moodustubki algharitud alaealistest, kelle on veel põhiharidus omandamatta.

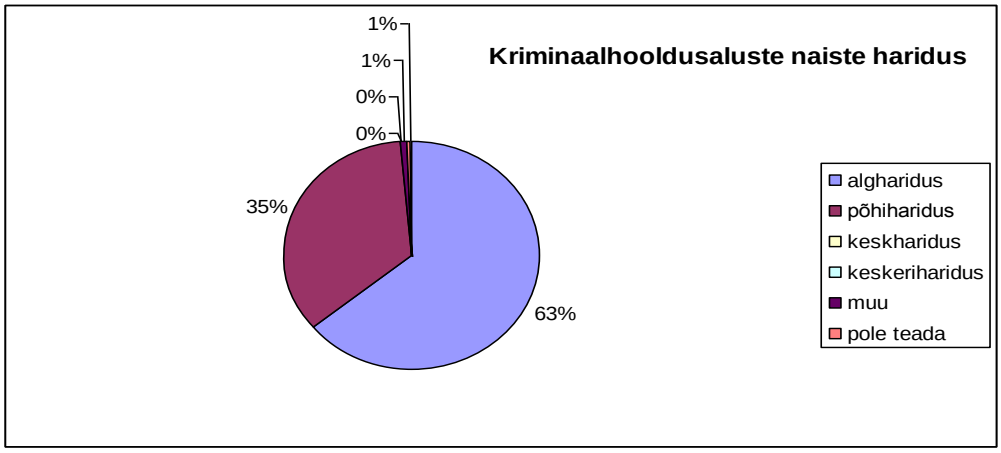

Joonis 7 2005. aasta alaealiste kriminaalhooldusaluste naiste haridustase (koostatud autori poolt Justiitsministeeriumi andmete põhjal)

Alaealiste kriminaalhooldusele määratud naiste erinevate haridustasemete protsentuaalne näitaja sarnaneb suuresti samas staatuses olevate meeste omaga. Algharidust omas 63%. Põhihariduse omandamiseni oli jõudnud 35%. Teiste haridustasemete omamist sai ette näidata 2%, mis on 1% vähem kui samas staatuses olevatel meestel.

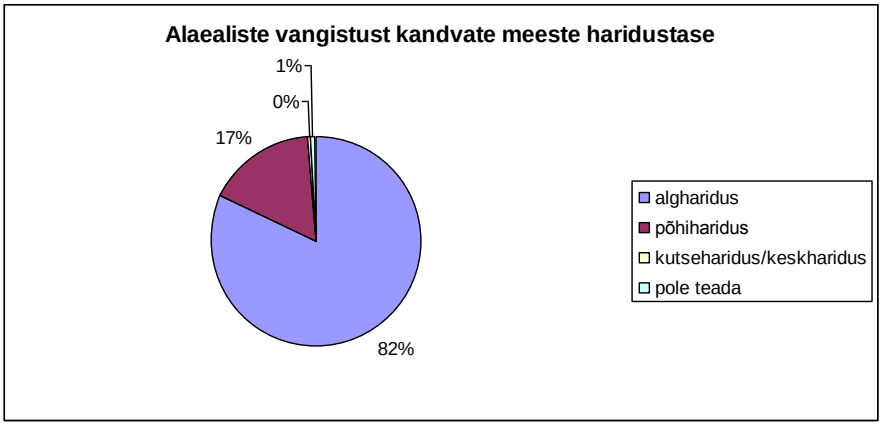

Joonis 8 Joonis 8 2005. aastal reaalset vangistust kandnud meeste haridustase (koostatud autori poolt Justiitsministeeriumi andmete põhjal)

Uuringust selgus, et alaealistest meestest, kellele määrati kohtu poolt karistuseks reaalne vangistus, omas 82% algharidust. Põhihariduse omandamiseni oli jõudnud 17%, ning teisi haridusliike oli jõudnud omandada vaid 1%. Võrreldes kriminaalhooldusaluste grupiga tuleb tõdeda, alghariduse on omandanud 20% rohkem mehi, samas kui põhihariduse on omandanud 24% vähem mehi. Teiste haridustasemete vahe on vaid 2%.

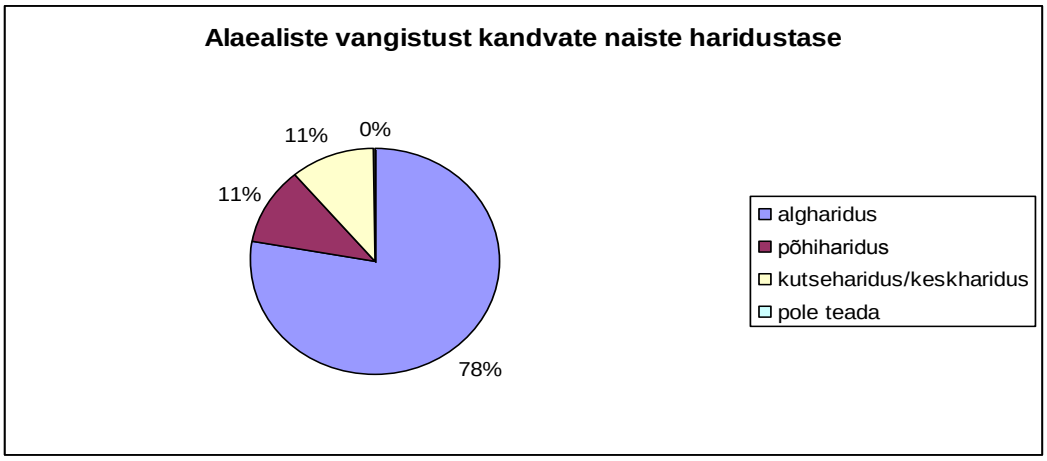

Joonis 9 2005. aastal reaalset vangistust kandnud naiste haridustase (koostatud autori poolt Justiitsministeeriumi andmete põhjal)

78% naistest, kellele määrati 2005. aastal reaalne vangistus, omas algharidust. 11% oli jõudnud omandada põhihariduse. Kutseharidust ja keskeriharidust omas samuti 11%. Võrreldes kriminaalhooldusalustest naistega oli alghariduse omandanute arv 15% suurem. Põhiharidusega naiste arv oli aga 24% väiksem. Kutsehariduse ja keskeriharidusе omandanud naiste arv oli 10% suurem. Nagu samas staatuses alaealiste meestegi puhul on enim levinud algharidus. Võrreldes meestega on reaalse vangistuse täitmisele pöörmaisega karistatud aga kordadres vähem naisi.

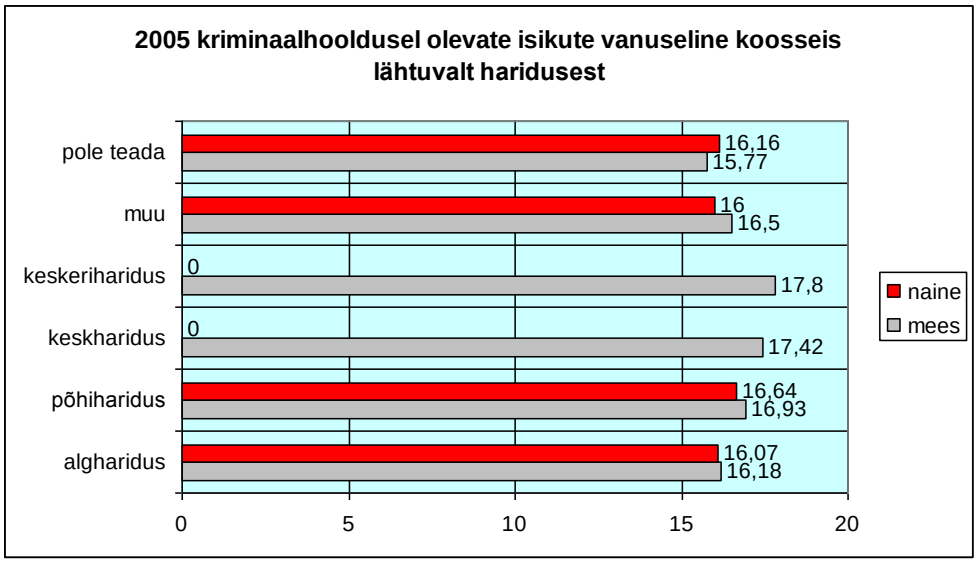

Joonis 10 2005. aastal kriminaalhooldusel olnud isikute vanuseline koosseis lähtuvalt haridusest (koostatud autori poolt Justiitsministeeriumi andmete põhjal)

Kriminaalhooldusalustel jagunes vanuselisus lähtuvalt haridusest järgnevalt: keskmine vanus algharidusega meestel oli 16,18 ning naistel 16,07, põhiharidusega noorte seas olid samad näitajad vastavalt meeste puhul 16,93 ning naiste puhul 16,07, keskharidusega meeste keskmine vanus oli 17,42 ning keskeriharidusega meeste keskmine vanus oli 17,8. Keskhariduse ja keskeriharidusega naisi ei olnud. Muu haridustaseme omandanud noorte keskmine vanuse näitaja oli meeste puhul 16,5 ja naistel 16,0. Noorte, kelle haridusandmed puuduvad keskmine vanus oli meeste puhul 15,77 ja naistel 16,16.

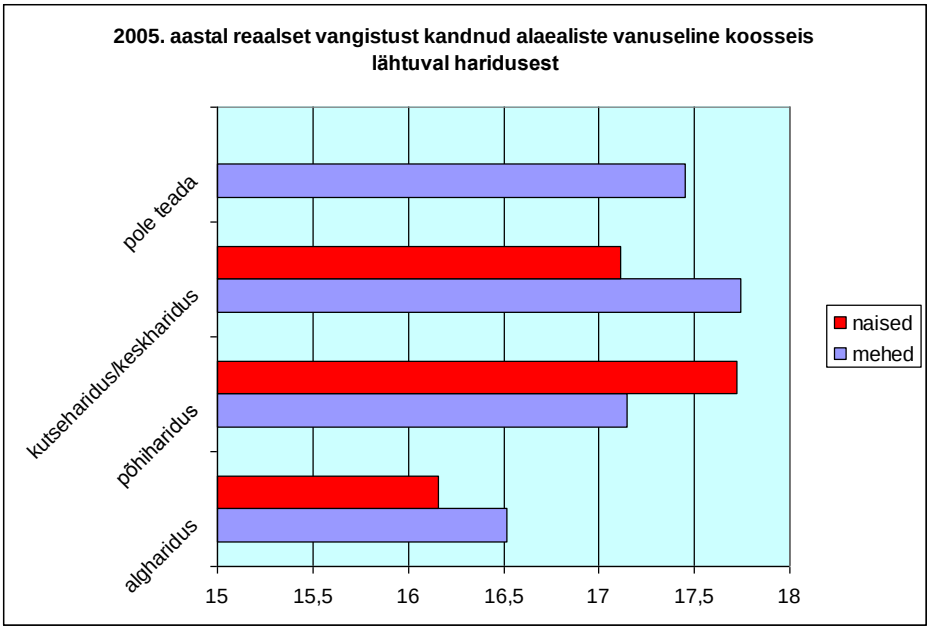

Joonis 11 2005. aastal reaalset vangistust kandnud alaealiste vanuseline koosseis lähtuvalt haridusest (koostatud autori poolt Justiitsministeeriumi andmete põhjal)

Reaalse vangistusega karistatud alaealiste vanuselisus lähtuvalt haridusest jagunes järgnevalt: algharidusega meeste keskmine vanus oli 16,52, sama haridus tasemega naiste keskmine vanus oli 16,16. Põhihariduse omandanud meeste keskmine vanus oli 17,15 ning naistel 17,72. Kutse- ja keskharidusega meeste keskmine vanus oli 17,74 samas kui naistel oli sama teguri keskmine 17,11. Meeste, kelle haridus polnud teada keskmine vanus oli 17,45. Samas grupis naisi ei olnud.

Võrreldes kriminaalhooldusaluseid ja reaalset vangistust kandnud alaealisi tuleb nentida, et vanuseline erinevus ei ole suur ja hõlmab endas vaid mõne kuulist keskmiste vahet.

Olulisi erinevusi hariduse omandamises ei esinenud. Peamiselt omasid 2005. aasta alaealised õigusrikkujad algharidust ning seda nii meeste kui ka naiste lõikes.

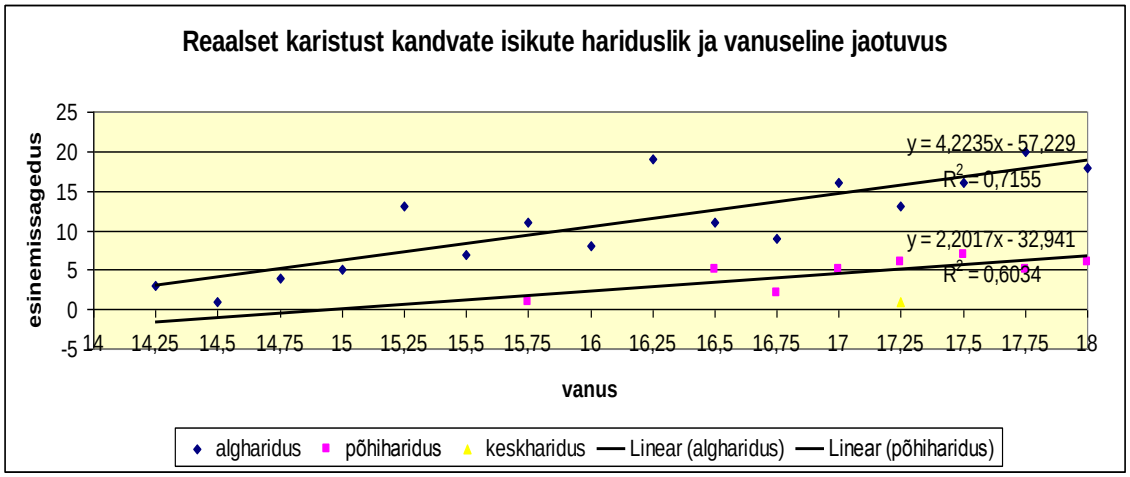

Joonis 12 Reaalset vangistust kandvate isikute hariduslik ja vanuseline jaotuvus (koostatud autori poolt Justiitsministeeriumi andmete põhjal)

Uuurides seost reaalset vangalakaristust kandavate meeste arvu ja nende vanuse vahel, jõuab autor tulemuseni, et need suurused on lineaases sõltuvuses. Algharidust omavate meeste puhul on determinatsioonikordaja R^2 = 0,7155, seega antud lineaarne mudel lähendab vaatlusandmeid rahuldavalt. Seda ei saa aga öelda põhiharidust omavate meeste kohta - variatsioonikordaja suurus on 0,6 on mudeli loomiseks alumine piir. Niisuguste näitajate korral võib algaharidudega meeste kohta vanuse ja hariduse vahelise statistilise mudeli teha, prognoose koostades tuleb aga olla ettevaatlik, põhiharidude kohta tehtud mudeliga tuleb olla tagasihoidlikum.

Seega reaalset vangistust kannavad noormehed, kellel on algharidus ja vanus jääb 16,25 ning 17,5 eluaasta vahele. Põhiharidusega alaealistel olid kõige ohtlikumad aastad 17,25 kuni 17,5. Samuti on näha, et algharidusega reaalse vangistuse kandjate keskmine vanus on märksa väiksem kui põhi- või kutseharidusega noormeestel. See on ka loomulik, kui puudub sihipärane tegevus, on seadusega vastuollu sattumine ilmselgelt lihtsam. Riskigrupiks on algharidusega alaealised. Nende väga kõrge protsentuaalsus viitab faktile, et koolides tehtav sotsiaaltöö ei ole piisav. Lisaks vanuselisele eripärale ei oma antud haridusega alaelaised teavet tagajärgete eest mis võivad neid saatma jääda kogu elu.

Vanuseline erinevus ei ole erinevate haridustasemete vahel suur. Algharidus ja põhiharidus vaheline erinevus on vaevu märgatav, seda võib seletada sellega, et algharidus omandamine on enamusel alaealistest õigusrikkujatest pooleli jäänud. Just koolikohustuse täitmine näib olevat alaealiste õigusrikkujate seas suur probleem. Koolikohustuse täitmise rangem kontroll tooks tulemusena alaealiste pollt toimepandud kuritegude arvu vähenemise.

2.2.3. Vanuselisus

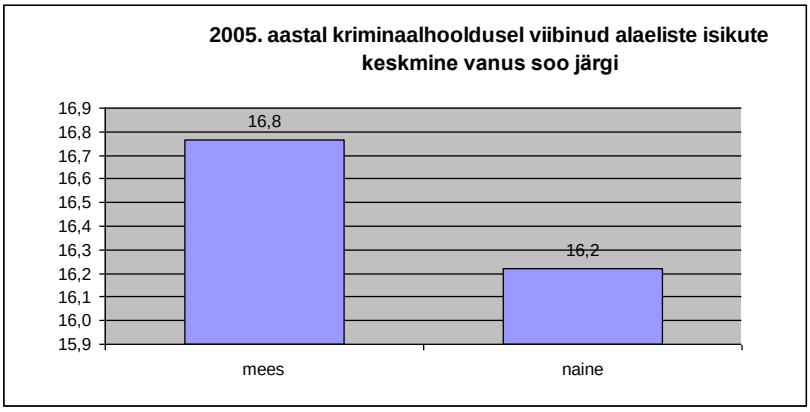

Joonis 13 2005. aastal kriminaalhooldusel viibinud alaealiste keskmine vanus soo järgi (koostatud autori poolt Justiitsministeeriumi andmete põhjal)

Kriminaalhooldusel viibinud noorte keskmine vanus oli 16,5 aastat. Meeste keskmine vanus oli sealjuures 16,8 aastat, naistel oli sama näitaja 16,2. Reaalset vangistust kandnud alaealiste keskmine vanus 17,11 aastat. Meeste keskmine vanus oli 17,22 ning naistel 17.00.

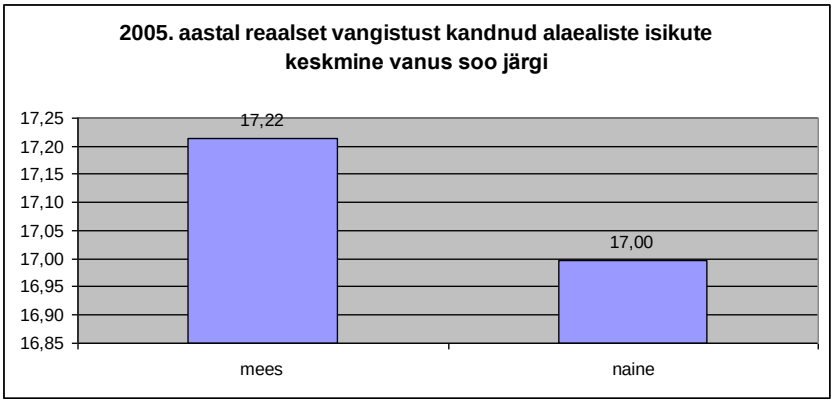

Joonis 14 2005. aastal reaalset vangistust kandnud alaealiste keskmine vanus soo järgi (koostatud autori poolt Justiitsministeeriumi andmete põhjal)

Andmetest lähtub, et reaalset vangistust kandnud alaealiste keskmine vanus on kõrgem, ning see arvuline statistika hõlmab endas nii mehi kui naisi.

On ettearvatav, et reaalset vangalakristust kandvate noormeeste vanus on kõrgem, kuna nad on kauem olnud seadusega pahuksis ja nende tegude uurimisele on kulunud rohkem aega, kriminaalhooldusele määratud etapp on kõigil läbitud. Kohus on teinud otsuse reaalne vangistus täitmisele pöörata lähtuvalt sellest, et muud vahendid ei ole enam piisavat mõju ja tulemust andnud. Reaalse vangistuse täitisele pööramise juures on siiski näha, et alla 15 aastasi alaealisi õigusrikkujaid antud karistusega ei karistata. Üritatakse viimase võimaluseni alaealine vanglast eemal hoida ning viimase võimalusena alaealist ohjeldada kasutatakse reaalse vangistuse täitmisele pööramist.

2.2.4. Kuriteo liik

Analüüsi on koostamiseks on süüteod kvalifikatsiooni gruppideks jaotatud: 1 eluvastased süüteod, 2 vägivallasüüteod, 3 seksuaalse enesemääramise vastased süüteod, 4 surnu vastased süüteod, 5 narkootikumidega seotud süüteod, 6 süüteod omandi vastu, 7 süüteod vara vastu, 8 süüteod riigikaitsevõime vastu, 9 avalikukorra vastased süüteod,

10 avaliku võimu vastased süüteod, 11 tulirelva ja laskemoonaga seotud süüteod ning 12 liiklussüüteod.

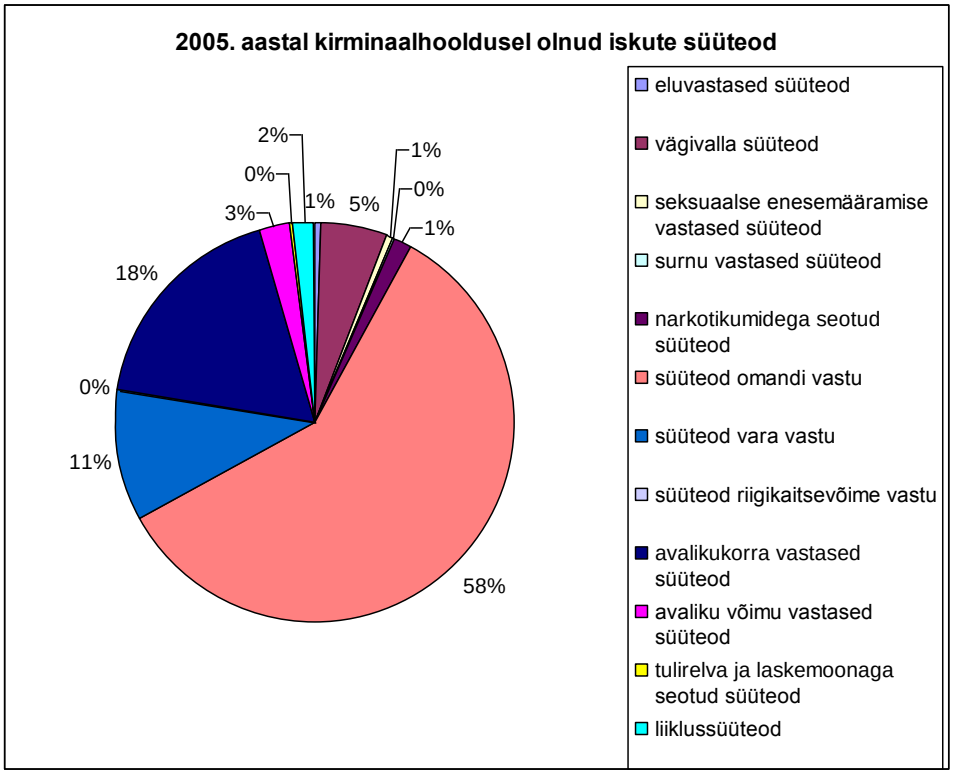

Joonis 15 2005. aastal kriminaalhooldusel olnud isikute süüteod (koostatud autori poolt Justiitsministeeriumi andmete põhjal)

Enimlevinud süüteoliigiks, mille eest mõistis kohus alaealisele karistuseks kriminaalhoolduse, oli süütegu omandi vastu. Kõige levinumaks paragrahviks oli KarS §199, ehk vargus. Süüteod omandi vastu moodustasid 58% tervikust. Järgnesid süüteod avaliku korra vastu 18% ning süüteod vara vastu 11%. Ülejäänud süüteod moodustasid 13% tervikust, sealjuures 5% oli tegemist vägivalla süütegudega ja 3% avaliku võimu vastu suunatud süütegudega. Eluvastased süüteod moodustasid 1% kogu tervikust sama protsentuaalne väärtus oli ka seksuaalse enesemääramise vastastel süütegudel.

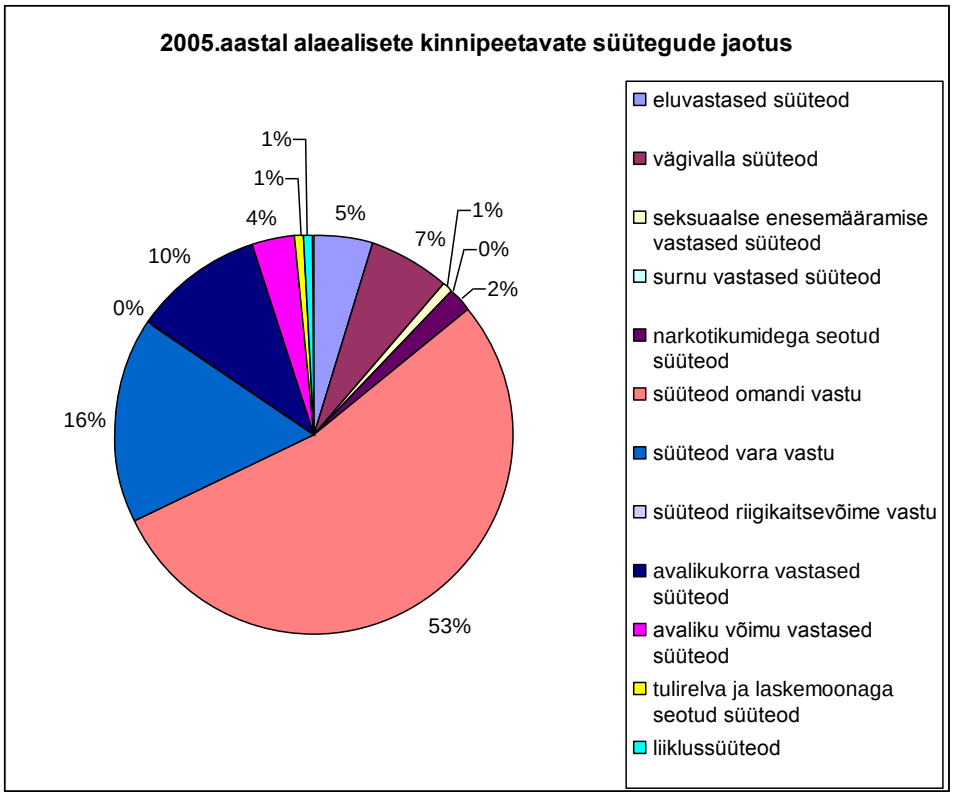

Joonis 16 2005. aastal alaealiste kinnipeetavate poolt toime pandud süüteod (koostatud autoripoolt Justiitsministeeriumi andmete põhjal)

Nagu ka kriminaalhooldusaluste puhul oli ka reaalselt vangistust kandvate alaealiste seas kõige levinumad süüteod omandi vastu. Süüteod omandi vastu moodustasid 53% tervikust. Järgnesid süüteod vara vastu 16% ning süüteod avaliku korra vastu. Vägivallaga seotud süütegusid oli 7% ja eluvastaseid süütegusid oli 5%. Avaliku võimuvastaseid süütegusid oli 4%, narkootikumidega seotud süütegusid oli 2%, seksuaalse enese määramisega seotud süütegusid oli 1%, liiklussüütegusid oli 1% ning tulirelva ja laskemoonaga seotud süütegusid samuti 1%.

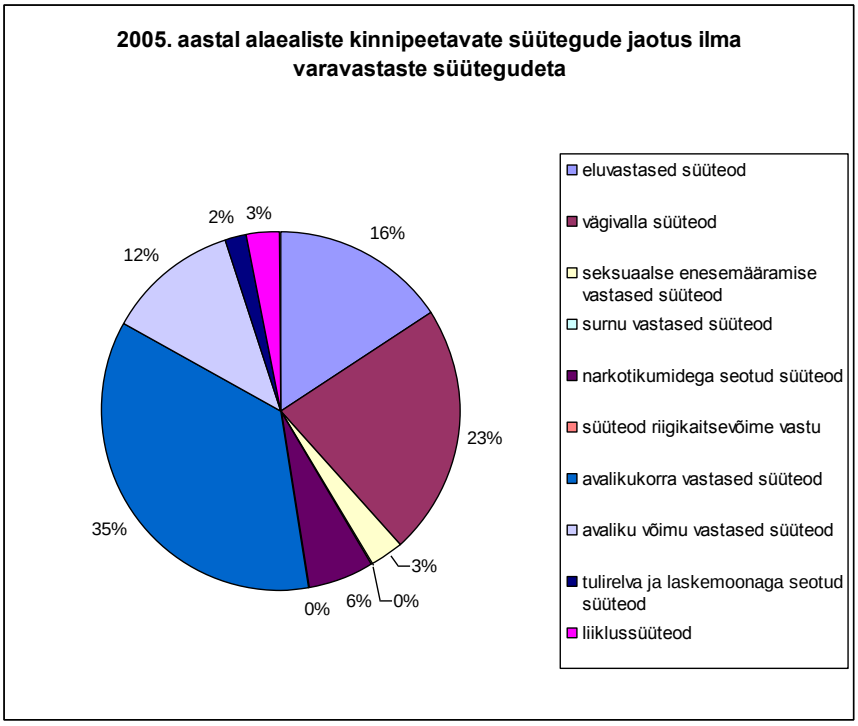

Joonis 17 alaealiste kinnipeetavate süütegude jaotus ilma varavastasete süütegudeta (koostatud autori poolt Justiitministeeriumi andmete põhjal)

Et saada parem ülevaade 2005. aastal reaalse vangistusega karistatud alaealiste süütegudest, otsustas autor tuua välja eraldi joonise, mis näitaks süütegude jaotust ilma vara ja omandi vastu suunatud süütegudeta. Antud valimis moodustasid avaliku korra vastased süüteod 35%, järgnesid vägivalla süüteod 23% ning eluvastased süüteod 16%. Avaliku võimu vastased süüteod moodustasid 12% ning narkootikumidega seotud süüteod 6%. Nii liiklus, kui ka seksuaalse enesemääramise vastased süütegusid on 3%. Tulirelva ja laskemoonaga seotud süütegusid oli 2%.

Kriminaalhooldusel olevate noorte süütegude registris oli valdavalt üks paragrahv, mille vastu oli eksitud, samuti oli nende spekter laiem. Mainimisväärselt vähem oli avaliku korra vastu suunatud tegusid, vägivallategusid, eluvastaseid süütegusid. See on ka mõistetav, sest esimest korda seaduse piiridest üleastumine, ka madala haridustaseme korral, on raskem ja juhuslikum. Reaalset vangalakaristust kandvad noored on karistatud keskmiselt 2.45 eriliigilise süüteo eest, samuti oli 80% neist mõistetud KarS §74: karis-

tusest tingimisi vabastamine süüdimõistetu allutamisega käitumiskontrollile. Alaealiste õigusrikkujate puhul paistab silma just väga kõrge vara- ja omandivastaste süütegude arv. Kuna tegu on ühe lihtsamalt läbi viidava õigusrikkumisega siis ei ole see imekspandav. Küll tuleks aga lähemalt uurida põhjusi, mis on alaealise õigusrikkuja sundinud antud tegu sooritama. Ning nagu eelnevalt mainitud on enamus alaealistest, kellele on määratud reaalne vangistus ja see täitmisele pööratud varem kriminaalkorras karistatud. Mis oma korda tähendab, et nad on olnud kriminaalhooldusalused. Tundub, et kriminaalhooldus ei ole täitnud oma funktsiooni ja võõrutanud neid õigusvastasest käitumisest.

3. Järeldused ja ettepanekud

Kirjeldades keskmist õigusrikkujat saame uuringust vastuse, et alaealine õigusrikkuja, kellele on määratud reaalne vangistus, ning see täitmisele pööratud, on meessoost, 17,22-aastane, omab algharidust ning kannab karistust enam kui kahe eriliigilise süüteo eest, millest üks on varavastane süütegu. Kuna alaealiste kriminaalsel karjääril ja nende haridustasemel on tugev seotus, siis peakski olema prioriteet tegelda haridusprobleemidega. Järgnevad ettepanekud peaksid aitama vähendada alaealiste kuritegevust ning sellest lähtuvalt vähendama neile reaalse vangistuse täitmisele pööramist:

1. Motiveerida alaealisi haridust omandama. Uuringust tulenevalt sooritavad haritud noored märkimisväärselt vähem kuritegusid, kui hariduseta noored;

2. Kuna algharidusega alaealised, kellele on määratud reaalne vangistus, moodustavad nii meeste, kui naiste puhul kolmneljandikku tervikust. Tuleks tõhustada sotsiaaltöö läbiviimist põhikoolis, igasse kooli tuleks luua sotsiaalpedagoogi ametikoht;

3. Kriitiline alaealiste grupp on koolikohustuse mittetäitjad. Antud gruppi alaealisi tuleks jälgida erilise tähelepanuga. Ja kasutada erinevaid meetmeid, et nende haridustee saaks jätkuda;

4. Et vähendada alaealiste kuritegevust, kaasa arvatud reaalse vangistuse määramist, tuleks välja selgitada, miks on vara ja omandi vastu suunatud süütegude arv nii suur;

5. Reaalse vangistuse vähendamiseks tuleks põhirõhk suunata uuringust selgunud omadustega kriminaalhooldusalustele noortele.

KOKKUVÕTE

Käesoleva lõputöö tulemusena selgus, riskigrupp, kes tõenäoliselt satuvad vanglasse ja kellega vanglaametnikud peavad tööalaselt kokku puutuma. Kõige enam köitis tähelepanu fakt, et enamus reaalse vangistusega karistatud alaealisi omas vaid algharidust. Lähtuvalt sellest oleks oluline tegeleda rohkem koolikohustust mittetäitvate noortega. Vanglad peavad pakkuma ja mõjutama alaealisi kinnipeetavaid omandama alg-, kutse- või keskharidust ning oma haridusteed jätkama, võimaldades ettevalmistust ja täiendavaid soodustusi kõrgkooli sisseastumiseks.

Reaalne vangistus pöörati täitmisele enamasti meessoost isikul, kes oli sellel hetkel 17,22 aasta vanune ja omas algharidust. Samuti on oluline teada, et üldiselt karistati noori reaalse vangistusega siis kui oli sooritatud kaks või suurem arv tõendatud süütegusid. Vanglaametnikel peab seega olema valmisolek tegeleda eelkõige alaealistega, kelle ühiskonnapilt pole veel välja kujunenud, ning ka haridus tasemelt pole veel jõutud rahuldava tasemeni.

Nagu eeluuringust selgus, siis alaealiste asju arutavad kohtunikud võtavad iga alaealistega seotud juhtumit väga tõsiselt, ning reaalse vangistuse täitmisele pööramine on viimane võimalus, kui muud mõjutus vahendid enam ei aita. Mis on ka õige, sest enamus kriminaalseid karjääre saab alguse nooruses ning vangla soodustab seda.

Reaalsuses on noortega seonduvad probleemid palju laiahaardelisemad ja sügavamad, kui käesolevas töös on käsitletud. Seega on autor keskendunud vaid ühele väiksele osale ning üritanud leida seoseid erinevate tegurite ning alaealistele määratud reaalse vangistuse vahel.

RESÜMEE

The present thesis reveals the risk group, with whom prison officers have to interact in their duties in present and in future. It became evident that most of the youngsters who had been sentenced a real imprisonment have only primary education. Consequently, it would be essential to deal with young people who do not follow compulsory school attendance. This leads to conclusion that prisons have to provide inmature inmates with elementari, secondary and vocational education.

The people who were sentenced a real imprisonment were 17.22-year-old male people and had primary education. It is essential to know that young people were sentenced a real imprisonment when they had committed two or more evidenced crimes and previously determined levers were not sufficient.

Preliminary survey showed that judges who discussed crimes committed by juveniles treated each case very seriously and sentencing a real imprisonment was used as the last opportunity when previous levers had had no success. The most offenders start their career when they are young and imprisonment only promotes it.

In a real life the youths' problems are more complicated than covered in the present thesis. The author has concentreted on a small part and tried to find out connections between different factors and a real imprisonment sentenced on juvenile.

VIITELOEND

Teaduskirjandus ja uuringud:

1. Alaealise mõjutusvahendite eelnõu seletuskiri
2. Altnurme, M, Lang, K, Raig, Ü & Kõrre, M. (1999). Seadusega konfliktis lapsed. Kättesaadav: http://www.riik.ee/pere/aruanne.html#8.2
3. Auväärt, L. (2001). Lapsed ja puuetega inimesed õigusmenetluses. Tartu. 284 lk.
4. Bagley, C. (1991) 'The Prevalence and Mental Health Sequels of Child Sexual Abuse in a Community Sample of Women Aged 18–27', *Canadian Journal of Community Mental Health.* 103lk.
5. Bagley, C., M. Wood & L. Young (1994) 'Victim to Abuser: Mental Health and Behavioural Sequels of Child Sexual Abuse in a Community Survey of Young Adult Males', *Child Abuse and Neglect.* 683lk.
6. Bandura, A. (2001) *Aggression: A Social Learning Analysis*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall. 41lk
7. Briere, J. & M. Runtz (1987) 'Post Sexual Abuse Trauma: Data and Implications for Clinical Practice', *Journal of Interpersonal Violence.* 367lk.
8. Briere, J., D. Evans, M. Runtz & T. Wall (1988) 'Symptomatology in Men who were Molested as Children. A Comparison Study', *American Journal of Orthopsychiatry.* 457lk.
9. Browne, A. & D. Finkelhor (1986) 'Impact of Child Sexual Abuse: A Review of the Research', *Psychological Bulletin.* 77lk.
10. Cohen, L.E., J.R. Kleugel & K.C. Land (1981) 'Social Inequality and Predatory Victimization: An Exposition and Test of a Formal Theory', *American Sociological Review.* 505lk.
11. Dutton, D.G. & S.D. Hart (1992) 'Evidence for Long Term, Specific Effects of Childhood Abuse and Neglect on Criminal Behaviour in Men', *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology.* 129lk.

12. Fagan, J., E.S. Piper & Y.-T. Cheng (1987) ‘Contributions of Victimization to Delinquency in Inner Cities’, *Journal of Criminal Law and Criminology.* 613lk.
13. Falshaw, L., K.D. Browne & C.R. Hollin (1996) ‘Victim to Offender: A Review’, *Aggression and Violent Behaviour*. 404lk.
14. Hindelang, M.J., M.R. Gottfredson & J. Garofalo (1978) *Victims of Personal Crime: An Empirical Foundation for a Theory of Personal Victimization*. Cambridge, MA: Ballinger. 96lk.
15. Hoyt, D.R., K.D. Ryan & A.M. Cauce (1999) ‘Personal Victimization in a High-Risk Environment: Homeless and Runaway Adolescent Inpatients’, *Journal of Research in Crime & Delinquency.* 371lk.
16. Jehu, D. (1988) *Beyond Sexual Abuse: Therapy with Women who were Childhood Victims*. Chichester: Wiley. 101lk
17. Justiitsministeerium (2006) Alaealiste kuritegevuse vähendamise arengukava aastateks 2007-2009. 63lk
18. Justiitsministeerium. (2004). Eesti vanglasüsteemi aastaraamat 2003. Tallinn. 49lk.
19. Justiitsministeerium. (2006). Eesti vanglasüsteemi ja kriminaalhoolduse aastaraamat. Tallinn. 60lk.
20. Karistus seadustiku eelnõu seletuskiri
21. Lauritsen, J.L., R.J. Sampson & J.H. Laub (1991) ‘The Link between Offending and Victimization among Adolescents’, *Criminology*. 265lk.
22. Popova,A & Jaanimägi,H. (2004). Alaealise mõjutusvahendite seaduse (AMVS) tõlgendused ja seadusandlik raamistik. Tallinn. 119lk
23. Rasmussen, L.A., J.E. Burton & B.J. Christopherson (1992) ‘Precursors to Offending and the Trauma Outcome Process in Sexually Reactive Children’, *Journal of Child Sexual Abuse.* 48lk.
24. Rebane, I. (1972), Eesti NSV Kriminaalkoodeks. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn. 538lk.
25. Riigikogu kooseisu stenogramm 10. detsember 1997.
26. Sootak, J & Pikamäe, P. (2004). Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn. 772lk.

27. Summit, R. (1983) ‘The Child Sexual Abuse Accommodation Syndrome’, *Child Abuse and Neglect.* 177lk.
28. Zingraff, M.T., J. Leiter, M.C. Johnsen & K.A. Myers (1994) ‘The Mediating Effect of Good School Performance on the Maltreatment-Delinquency Relationship’, *Journal of Research in Crime and Delinquency.* 91lk.
29. Wasserman, G.A., K. Keenan, R.E. Tremblay, J.D. Cole, T.I. Herrenkohl, R. Loeber & D. Petechuk (2003) ‘Risk and Protective Factors in Child Delinquency’, *Child Delinquency Bulletin Series*. Washington, DC: US Department of Justice, Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention. 105lk.
30. Watkins, B. & A. Bentovim (1992) ‘The Sexual Abuse of Male Children and Adolescents: A Review of Current Research’, *Journal of Child Psychology and Psychiatry.* 248lk.
31. Whitbeck, L.B., D.R. Hoyt & K.A. Yoder (1999) ‘A Risk-Amplification Model of Victimization and Depressive Symptoms among Runaway and Homeless Adolescents [Special Issue]’, *American Journal of Community Psychology.* 273lk.
32. Widom, C.S. (1989) ‘Does Violence Beget Violence? A Critical Examination of the Literature’, *Psychological Bulletin*. 28lk.
33. Widom, C.S. (1991) ‘Avoidance of Criminality in Abused and Neglected Children’, *Psychiatry.* 162lk.
34. Wordes, M. & M. Nunez (2002) *Our Vulnerable Teenagers: Their Victimization, its Consequences, and Directions for Prevention and Intervention*. Oakland, CA: National Council on Crime and Delinquency and National Center for Victims of Crime. 56lk

Õigusaktid:

1. Alaealiste mõjutusvahendite seadus (RT I 1998, 17. 264);
2. Karistusseadustik (RT I 2001, 61, 364);
3. Kriminaalkoodeksi, haldusõiguserikkumiste seadustiku, halduskohtumenetluse seadustiku, kriminaalmenetluse koodeksi ning apellatsiooni ja kassat-

siooni kriminaalkohtumenetluse seadustiku muutmise ja täiendamise seadus (RTI, 26.02.1998, 17, 265);

Veebilehed jt avalikud allidad:

1) www.stat.ee
2) www.just.ee

LISA 1: JÕUSTUNUD KOHTUOTSUSEGA ALAEALISED SÜÜDIMÕISTE

		Kokku	Vabadusekaotus	Tingimisi v.	Arest	Rahatrahv	Vabastamine
1998	Kuriteod kokku	1502	272	988	16	208	18
	Tahtlik tapmine ja tapmiskatse	9	9	0	0	0	0
	Tahtlik üliraske kehavigastuse tekitamine	7	7	0	0	0	0
	Vägistamine ja vägistamiskatse	7	3	4	0	0	0
	Salajane vargus	984	149	664	6	150	15
	Avalik vargus	189	48	128	1	12	0
	Röövimine	40	20	19	0	0	1
	Huligaansus	79	14	52	3	10	0
	Mootorsõiduki ärandamine	60	4	45	0	11	0
	Muud kuriteod	127	24	70	6	25	2
2004	Kuriteod kokku	1034	737	262	..	31	4
	Tahtlik tapmine ja tapmiskatse	13	10	..	..	..	..
	Tahtlik üliraske kehavigastuse tekitamine	11	11	..	..	..	..
	Vägistamine ja vägistamiskatse	8	6	..	..	..	..
	Salajane vargus	306	215	..	..	6	4
	Avalik vargus	9	4	..	..	1	..
	Röövimine	79	61	..	..	..	..
	Huligaansus	52	33	..	..	3	..
	Mootorsõiduki ärandamine	40	33	..	..	7	..
	Muud kuriteod	308	217	..	..	1	3

LISA 1: JÕUSTUNUD KOHTUOTSUSEGA SÜÜDIMÕISTETUD

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2004
Alla 18-aastased	1400	1551	1668	1502	1532	1617	1579	1034
19-24-aastased	2748	2735	2893	2688	2898	3725	4056	3995
25-29-aastased	1137	1262	1470	1359	1448	1642	1896	1487
30-49-aastased	2358	2616	2647	2373	2543	2869	3264	3121
50-aastased ja vanemad	353	346	375	345	365	408	469	423
Põhi- või algharidusega	4731	4961	5220	4882	5178	5989	6410	5255
Kesk- või kõrgharidusega	3275	3549	3833	3385	3608	4272	4867	4805
Eesti kodanikud	4518	4967	5761	5343	5910	6986	7744	6757
Venemaa kodanikud	255	243	271	302	361	420	479	386
Muu riigi kodanikud	40	68	101	92	99	84	119	116
Kodakondsuseta	3193	3232	2920	2530	2416	2770	2926	2801
Teise riigi elanikud	41	72	64	40	42	41	50	..
Ei tööta ega õpi	3500	3937	3910	3470	3892	4510	4955	4650
Varem karistatud	1928	2159	2500	2276	2560	3106	3895	..
..kustutamata karistusega	434	538	694	640	794	940	1266	..
Panid kuriteo toime grupis	4744	5113	5304	4587	4453	4522	5298	..
..panid kuriteo toime organiseeritud grupis	5	12	11	3	2	0	0	..
Panid kuriteo toime joobes	3497	3610	3473	3071	3318	3965	3945	..
Põhikaristuseks vabadusekaotus	1930	2199	2401	2027	2133	2333	2853	4261
Põhikaristuseks eluaegne vanglakaristus	.	.	.	5	4	4	2	..
Põhikaristuseks surmanuhtlus	0	4	4	.	.	.	.	..
Põhikaristuseks vabadusekaotuse tinglik mittekohaldamine	3545	3779	4000	3540	4016	4465	4906	4261
Põhikaristuseks arest	213	276	299	274	308	469	568	1
Põhikaristuseks rahatrahv	2224	2160	2295	2382	2274	2910	2827	1557
Karistuse kandmisest vabastamine	94	86	55	42	45	87	129	27